

ВНЗ «Український католицький університет»

Факультет суспільних наук

Кафедра журналістики

Пояснювальна записка
до магістерського проекту

освітньо-кваліфікаційний рівень – магістр

на тему «Соціальне волонтерство: цикл матеріалів»

Виконала:
студентка 6 курсу, групи СЖУ 17/М
галузі знань
06 «Журналістика»
спеціальності
061 «Журналістика»
Скрипнюк Д. С.

Керівник – Яневський Д.Б.

Рецензент – Красовська З.Ю.

Львів – 2019 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Розділ 1. Журналістика співучасті : види та тенденції	
1.1 Соціальна журналістика як один з видів журналістики співучасті.....	7
1.2 Структура соціальних репортажів.....	8
1.3 Основні стандарти роботи з героєм у соціальних репортажах.....	11
Розділ 2. Соціальне волонтерство” лабораторія репортера	
2.1 Концептуальні засади матеріалу “Під одним дахом з безхатьком: як пара повертає людей з вулиці до життя”.....	13
2.2 “Кожен має право на другий шанс: як сімейна пара “витягує” незнайомців з біди”: авторські рефлексії.....	18
2.3 “Я — лікарняний клоун. Переконаю дітей, що крапельниця — це джерело суперсили”: авторські спостереження.....	22
ВИСНОВКИ	26
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	30
ДОДАТКИ	35

ВСТУП

Актуальність теми. Репортаж як жанр потребує детального аналізу та осмислення адже набув семантичного, синтаксичного забарвлення та отримав статус специфічного повідомлення. Сучасний читач вийшов за рамки сприйняття тексту із прямим значенням, бо став більш освіченим, і потребує завуальованого комунікативного характеру у тому, що читає. Зокрема текст можна наповнити сарказмом, підтекстами, шифрами, мовою парадоксів. Читач потребує сенсів і хоче розуміти їх самостійно, а завданням репортера є дати йому поле для роздумів [1].

Дати таких тестів, які наштовхують на роздуми та переосмислення проблеми чи повідомлення в цілому. Окрім цього для того, щоб зацікавити читача репортажем сьогодні потрібно дати йому біль, радість, скорботу, розчарування, дати відчутти йому героя на собі, зробити його персонажем чи учасником описаної історії. Саме тому класична модель репортажу, яка спрацьовувала ще на початку минулого століття мало спрацьовує сьогодні і журналістам необхідно повертатися до норавливих повчань і з допомогою історії вчитися на життєвих прикладах. Проте такі навички неможливо здобути читаючи засоби масової інформації чи спостерігаючи за цікавими персонажами та історіями. Вміння писати репортажі, які відповідають запитам сучасного читача можливо отримати лише опираючись на власний досвід та досвід інших репортерів, використовуючи його як базу для розробки структури та правил роботи з героями та текстом в подальшому. Та застосовуючи такий досвід для практичного користування.

Вивчення методики написання історії різними світовими школами репортажу стає невід'ємним елементом її написання. Праці присвячені цьому мають Валерій Аграновський, Том Вулф, Трумен Капоте, Норман Мейлер, Микита Василенко, Міхаель Галлер, Марія Титаренко, Володимир Павлів, Ришард Капусцінський, Лариса Васильєва та інші.

Репортаж став вдалою сумішшю інтерв'ю, сторітелінгу, нарису, фейлетону, коментаря, сполучених низкою репортерських прийомів, які є допоміжною ланкою, містком між автором, героєм та читачем. Та проте працюючи над репортажами наживо, застосовуючи вже відомі прийоми, деякі з них трансформуються, або виникають вже у процесі роботи і залишаються недослідженими. Актуальність роботи полягає у потребі описати авторську лабораторію, осмислюючи засоби та манери, використані під час роботи над репортажами та конструюванням навичок, бо вони і є ключовим досвідом.

Мета дослідження — з'ясувати тенденції написання соціальних репортажів, як частини журналістики співучасті, а також розглянути вибудовування комунікації із героями таких репортажів на прикладі власної творчої лабораторії, застосовуючи текстовий інструментарій.

Завдання:

- проаналізувати стан вивчення проблеми;
- виокремити жанротворчі елементи соціального репортажу;
- з'ясувати механізми комунікації із героями у соціальному репортажі;
- окреслити професійні засади репортерів, які працюють у форматі репортажів;
- розкрити етапи створення таких текстів на прикладі власного творчого доробку.

Об'єкт – Соціальний репортаж, як техніка висвітлення актуальних суспільних проблем.

Предмет – авторські соціальні репортажі з категоріями населення, які беруть участь у волонтерській діяльності.

Методи дослідження. Ми використовуємо емпіричний метод для розбору та опрацювання власного творчого доробку; метод аналізу — для визначення

тематичного, жанрового діапазону з подальшим його аналізом в творчій лабораторії;

Метод спостереження застосовуємо для виявлення основоположних елементів, які формують вдалий репортаж, а також для визначення жанрової специфіки та осмислення зібраного матеріалу.

Репортажі Ришарда Капусцінського, Карла-Марка Гауса, Вітольда Шабловського, Світлани Ославської, Марини Ахмедової, Олени Костюченко, Маргарити Тулуп, авторів сайту takiedela.ru та Reporters стали взірцями для власних репортажів. А їх досвід допоміг напрацювати практичні навички роботи та комунікації з героями у «їх середовищі», зокрема на місці подій та опрацювання власних світлин, зроблених під час роботи над текстом.

Джерела дослідження. У дослідженні ми використовували напрацювання таких дослідників та дослідниць: Вікторії Бабенко, Володимира Павліва, Тома Вулфа, Ришарда Капусцінського, Валерія Аграновського, Ігоря Мечіка та інших.

Новизна полягає у дослідженні структури роботи над репортажем, її детального аналізу з поясненням усіх етапів створення історії, опираючись на досвід репортерів польської, американської та німецької школи репортажу та застосування дослідженого на практиці. У рамках магістерського дослідження вийшла серія репортажів про волонтерство соціальних проєктів, які є маловідомими для українських медіа та їх читачів. Концепція репортажів полягає у ґрунтовній роботі із героями: розмовах із соціальними групами, які отримують допомогу, проведення інтерв'ю з виконавцями соціальних проєктів, описі побуту людей, які працюють у таких проєктах, а також тих, хто отримує допомогу від них. Такий підхід допомагає окреслити проблему чіткіше, вивернути її зсередини і показати справжню ціль соціального волонтерства і напрямок допомоги, який воно намагається впровадити всередині різних проєктів. Репортажі такого типу потребують багато часу, адже передбачають

довгу роботу над вибудовуванням комунікації з героєм чи героїнею, які є звичайними людьми, яким важко розказати інтимну історію відразу. Тексти власної творчої лабораторії є гібридами утвореними з різних жанрів: елементів нарису, репортажу, інтерв'ю та поєднання репортерства зі сторітелінгом.

Структура роботи. У першому розділі «Журналістика співучасті: види та тенденції» розкрито означення соціальної журналістики як виду журналістики співучасті; визначено структурну будову соціального репортажу з усіма етапами, які передбачає робота над репортажем, що включає в себе обрання теми, пошук героїв, вивчення середовища героя, вибудовування комунікації із героєм, робота з ним та інше; досліджено правила та основні стандарти роботи журналіста з героєм у процесі створення історії, розглянуто особливості спілкування з соціальними групами населення, визначено основні етапи та нюанси створення соціального репортажу.

У другому розділі «Лабораторія репортера» проаналізовано процес створення власних матеріалів із аналізом прийомів та особливостей соціального репортажа як виду журналістики співучасті, що включає у себе обрання теми, пошуку героїв, інтерв'ю з героями текстів, роботу із зібраним матеріалом, аналізу недоліків комунікації, недоліки самих текстів та аналіз помилок допущених під час роботи над текстами.

У додатках зібрано матеріали, створені для практичного застосування навичок репортажного методу у соціальній журналістиці та ознайомлення зі стандартами роботи з героями та загалом роботи над репортажами «у полі», а також аналізу власної роботи та виявлення помилок у ній.

РОЗДІЛ 1

ЖУРНАЛІСТИКА СПІВУЧАСТІ: ВИДИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ

1.1 Соціальна журналістика як один з видів журналістики співучасті

Журналістика співучасті передбачає взаємодію автора з простором людини та всіма його оточуючими аспектами, як от взаємодія з іншими людьми, з різними соціальними інститутами та із самим собою. Соціальна журналістика ідеально підпадає під концепт журналістики такого роду, тому і складає її основу.

Соціальна журналістика — це журналістика, яка спрямовує та ініціює людей до більш активних дій. Теми соціальної журналістики часто звужують, але навіть пишучи про законодавчі зміни чи нові тенденції головною залишається людська історія [20]. Соціальну журналістику часто вважають такою, що зводиться виключно до проблем соціально незахищених верств суспільства. Проте вона здатна зачіпати стосунки людей на рівні політичного, економічного і соціального аспектів в тому числі. Завданням такої журналістики — демонструвати суспільству нові кризові теми для обговорення, показувати вирішення цих ситуацій.

«Соціалка» — це такий собі віддалений центр допомоги, який збирає і розповідає про досвіди інших людей і таким чином допомагає тому про кого історія і тому, хто її читає. Адже нагадує, що завжди є ті, хто потребує допомоги і навпаки ті, хто може допомогти. Це, як окремий інститут, який повноцінно функціонує в нашому суспільстві, вимагаючи від своєї аудиторії не пасивного споглядання, прочитання, прослухування інформації, а активної участі в творенні й перебудові суспільства [29, с.121].

Такий вид журналістики здатен зачепити гострі та суперечливі аспекти з життя людини, тому потребує ґрунтовного розбору теми та роботи з героєм. Репортер має, так би мовити, проживати окремі ситуації разом з героєм пліч-о-пліч, стати

ним самим у якомусь сенсі. Бо найкраще занурює в людські історії саме такий метод.

1.2 Структура соціальних репортажів

Репортаж — це знаряддя для публічного зв'язку, в якомусь сенсі, це сполучний елемент між проблемою та читачем, його головною метою є комунікаційна функція [8].

Хороший репортаж не обов'язково про відомих на весь світ людей, епохальні події чи щось помпезне, він може бути про звичайну продавчиню, водія автобуса чи безхатька. Німецький репортер Хеннінг Зусебах упевнений, що найцікавіші теми можуть лежати прямо під ногами [13]. Це може бути розповідь про буденне життя звичайних людей і вона буде цікавою. Історія, ось що головне у репортажі. Британський журналіст Дін Арнетт з цього приводу каже, що Бог створив людину, через те, що любить історії. Гарольд Годдард у свою чергу казав, що доля світу визначається не стільки битвами, які втрачені і виграні, скільки історіями, які вона любить і в які вірить [35]. Цікава тема може трапитися там, де на неї найменше сподіваєшся [22]. Варто тільки пам'ятати, що поганих тем немає, є хіба погані репортери.

Після обрання теми для репортажу слід ретельно до нього підготуватися. Варто почати робити це задовго до того як опинився «на території героя». Усі журналісти мусять готуватися перед роботою з героями, це ніяк не залежить від досвіду, віку чи ще якихось чинників. Хоча б тому, що важко писати про місце чи працювати із людиною про яку не знаєш зовсім нічого. Підготовка — це обов'язкова умова з якої потрібно починати роботу над текстом [14]. Це зокрема обмежує журналіста у контексті і репортаж від того може вийти сухий і несмачний.

Російська журналістка Світлана Райтер каже, що навіть якщо часу на підготовку немає, його обов'язково треба знайти [21]. Бо не можна йти на

інтерв'ю щоб питати про творчі плани. Карл-Маркус Гаус перед тим як вирушати в дорогу проводить багато часу у бібліотеках, щоб дізнатися все можливе про регіон в який прямує [33]. Вивчає життя місць для репортажу і Світлана Ославська, перед поїздками у невідомі країни вона складає список запитань, які в подальшому допомагають їй визначити певні культурні маркери тутешніх мешканців, а також дають змогу побачити проблему про яку буде писати чіткіше та більш зрозуміло [10]. Знання про культуру, політику регіону, дає журналістові збірний образ тутешніх людей, допомагає краще їх зрозуміти. Інколи журналіст може суттєво коригувати план у ході підготовки адже прочитати про місце чи людину це одне, а зовсім інше зустрітися віч-на-віч [30]. Проте до репортажу треба готуватися ще й тому, що маючи уявлення про місце, куди доведеться їхати журналіст не буде панікувати і зможе більше помічати і зосереджуватися на деталях [16].

Репортаж це той вид журналістського матеріалу в якому автор водить читача за руку і показує на що звертати увагу. Тому треба випереджувати свого читача на кілька кроків, щоб зацікавити його у тому, що буде відбуватися далі [2]. Маріуш Щигел каже, що добрий текст повинен бути непередбачуваним, репортер повинен привідкривати двері, у які читач ще не входив.

Деталізація та передача атмосфери з усім її запахом, смаком та звуками дуже важливий елемент ведення героя адже важливо, щоб він відчув себе там, на місці людини, яка була героєм у тому репортажі, або її сусідом, другом — очевидцем. Войцех Тохман щодо цього слушно каже, що репортеріві треба писати так, аби читач втратив апетит, щоб покритися мурашками і подумав, що і з ним таке могло би трапитися [32]. Метою репортера слід вважати передачу інформації за допомогою повного занурення читача у текст разом зі всіма його органами чуття [23]. Щоб він чув шум, коли у тексті щось шумить, смак пилюки, якщо герой у репортажі в пустелі, і поколювання в шлунку, якщо герой у тексті теж його відчуває.

До того ж, текст має бути об'ємним, він не має складатися лише з куцої історії з детальними описами, а мають бути певні завуальовані сенси, підтексти, створення інсайтів, які хоче донести автор історією, яку розповідає. Маріуш Щигел розповідає, що коли вчився писати репортажі, то його викладачка Малгожата Шейнерт завжди питала: «Про що текст? Що з того впливає і що ти хочеш цим сказати?» [34]. Такі питання слід ставити собі кожному репортеру, щоб розуміти як подати матеріал так, аби він став наповненим сенсом для читача.

Проте слід і не забувати про те, що репортаж це не романтичний жанр, тому забагато деталей та описів можуть йому нашкодити. Аж надто якщо текст буде насичений інформацією, щоб зробити його яскравим, але порожнім [24].

Журналісти «соціалки» повинні усвідомлювати усю просвітницьку місію соціальної журналістики і підтримувати рівновагу інтересів, прагнути до розмов з різними сторонами. Для того, щоб написати свою книгу «Малі Боги» польський репортажист Павел Решка влаштувався на роботу парамедиком та якийсь час працював з медиками, аби зсередини подивитися та спробувати їхнє життя і врешті написати справжній правдивий репортаж пережитий на власній шкурі. Журналіст каже, що чути кожного це обов'язок журналіста [18].

У тих випадках, коли репортаж неможливо «приміряти на себе» питання різносторонності героїв все ще залишається актуальним. Звісно, я погоджуюся з Ігорем Мечіком, який говорить про те, що репортаж це необ'єктивне відображення дійсності, що журналіст повинен старатися робити його якомога різностороннішим, але інтуїтивно він все одно залишиться на якійсь одній стороні [17].

Репортер, як і кожна людина не може залишатися байдужою у разі протистояння сторін, але може виступати нейтралітетом (це як? Може залишатися нейтральним) у своєму тексті про це протистояння. Журналісту треба від початку вирішити чи текст буде описувати ситуацію, яка сталася, чи у

ньому буде позиція автора стосовно приналежності до котроїсь зі сторін [15]. Різниця між першим та другим полягає у тому, що у безсторонньому репортажі обов'язково мають бути обидві сторони обидві позиції якоїсь події чи конфлікту. У випадках, коли одна зі сторін уникає коментувати, журналіст повинен беземоційно повідомити про це свого читача, зробити текст таким, як йому дає визначення Вайшенберг, ідеться про фактологічний опис подій, без вираження у ньому власної думки щодо усього, що відбувається [4, с.411]. Завдання репортера ще на початку тексту повідомити свою позицію стосовно конфлікту який він описує, а саме показати чи він той, хто бореться на стороні когось чи чогось, або ж він той, хто описує. Позиція автора стає зрозумілою завдяки опису відчуттів та правильно підібраних реплік [28].

Проте, незважаючи на те у який спосіб журналіст розповідатиме історію і чи покаже свою приналежність до котрогось із героїв чи ні, я не можу не погодитися із Анастасією Рінгіс, яка каже, що репортаж не можна завжди назвати відображенням реальності, бо його цінність полягає у тому, як відрефлексував репортер, що відбувалося всередині нього. Вона зауважує, що у кожному тексті ми в якомусь сенсі пишемо про себе [25].

1.3 Основні стандарти роботи з героєм у соціальних репортажах

Обрати героя один з найбільш важливих елементів у роботі над репортажем. Багато хто із потенційних героїв зовсім не вважає себе цікавими персонажами чи носіями унікального досвіду, тому репортер повинен точно визначитися із «правильним» героєм і далі вибудовувати стосунки з ним. Хеннінг Зусебах вважає, якщо правильно обрати героя, то можна написати історію про те, що ніхто не бачить зі сторони. Наприклад, безхатько може розповісти про те, чому не варто спати із захованими у спальник руками, інакше він може не встигнути себе захистити, якщо на нього нападуть [13].

Герой — найважливіша людина, і він має знати, що журналісту не байдуже те, що він говорить, навіть більше, герой має почути пояснення про те, чому його

слова важливі і значущі [28]. Та і врешті-решт, як казав Павел Шеремет, якщо журналістові не цікаві люди — це не його професія [11].

Робота з героєм полягає у тому, аби стати слухачем історії, живим диктофоном чи камерою [21]. Проте варто пам'ятами і про те, що репортери збирають живі історії, людині дуже важко розказати інтимну історію, тому останнє, що треба робити, щоб її почути — ставити перед носом камеру та світло і випитувати те, що хочете почути. Людині треба дати поплакати, посміятися, виговоритися журналістові. Треба налагодити контакт з героєм, поставити себе на його місце, думати як він [21]. Один з головних принципів репортажу це не скривдити людину, про яку пишемо [15].

Звісно і герой має бути справжнім, репортер повинен познайомитись із ним, відкрити його, почути й дуже багато про нього дізнатися, адже він буде людиною, на якій будуватиметься розповідь [17]. Завдання репортажиста — показати, що відбувається насправді на певній території в цей час.

Щоб зрозуміти свого героя, треба дізнатися про що він думає [16]. Для цього варто зробити так, щоб герой перестав бачити у своєму співбесіднику журналіста. Обстановку можна змінити на більш розслаблену та неформальну, скажімо, сісти в курилці чи на лавці у парку [26].

Добрий репортаж вимагає багато часу, що включає у себе все, від підготовки до опрацювання зібраного матеріалу та кінцевого його оформлення. Репортери сьогодні перестали гнатися за новинами та часом, натомість зосереджуються на темах довговічних, таких, які не вирішуються одним днем [32]. Окремо треба звертати увагу на структуру репортажу. Вона має бути такою, щоб читач хотів дочитати до кінця, щоб відчув усю радість та біль, яку переживає герой. Проста мова та відсутність наукових дефініцій добрий помічник у цьому [2]. Окрім цього треба мати контроль над деталями, щоб їх не було замало чи забагато, перенасичення псує розповідь, втомлює читача. Текст має бути захопливим і таким, щоб читач і сам став на місце героя про якого читає.

РОЗДІЛ 2

«СОЦІАЛЬНЕ ВОЛОНТЕРСТВО» ЛАБОРАТОРІЯ РЕПОРТЕРА

2.1 Концептуальні засади матеріалу «Під одним дахом з безхатком: як пара повертає людей з вулиці до життя»

Актуальність. Порахувати точну кількість безпритульних людей, яким доводиться ночувати на теплотрасах, у люках та просто неба важко адже зазвичай вони без документів та не користуються соціальними інституціями, медичними закладами чи бодай якими-небудь структурами. Станом на 2017 рік у Будинок соціального піклування звернулося понад 27 тисяч осіб. В середньому щодня до подібних закладів звертаються по 100 людей, вимушених проживати на вулиці. Державні та приватні нічліжки та центри допомоги забезпечують ночівлею на одну ніч, годують обідами чи сніданками проте вже наступного дня безхатко опиняється знову на вулиці. Такого центру як «Дім Милосердя» більше немає в Україні, бо лише тут безхатченки отримують комплексну допомогу, вчаться жити по-новому і миритися з мінусами свого життя, щоб мати змогу почати нове з чистої сторінки.

Фокус. Зустрівшись спершу із засновником «Дому Милосердя» та поговоривши з ним про жителів центру я мало уявляла як вони живуть, тому спершу їхала знайомитися, щоб наступного разу вже прийти на розмови. І вже з другого разу я зрозуміла що основним фокусом будуть історії цих людей та їх усвідомлення життя до центру та проживаючи у ньому.

Підготовка до поїздки. Засновники «Дому Милосердя» Олена та Олексій Кучапінни допомагали годували безпритульних, поодинокі допомагали знайти тимчасову домівку, поки у січні 2018 року винайняли першу квартиру і зареєстрували громадську організацію «Будинок Милосердя Київ». Подружжя допомагає людям похилого віку та людям з інвалідністю, які потрапили на вулицю із проживанням, за час перебування у центрі безпритульні мають змогу

відновити документи, поговорити із психологом, помиритися чи знайти своїх рідних та налагодити стосунки з ними. Сторінку цієї громадської організації я знайшла випадково, і, дослідивши медіа зрозуміла, що про них ще ніхто не писав. Тому одразу знала, що перша зустріч буде ознайомчою, щоб розуміти з ким працюватиму і як готуватися до розмов із героями далі. Так і сталося.

Перша зустріч була із засновником «Дому Милосердя» Олексієм Кучапіним. Протягом двох днів я шукала інформацію про подібні заклади, читала тексти про центри допомоги безхатченкам і підготувала список питань про які говоритиму із засновником. Зустрілися ми у кафе, це була ініціатива Олексія і виявилось дуже доречною. Бо там ми змогли поговорити про зовнішні і внутрішні фактори існування та створення такого центру без зайвих вух. Що дало змогу Кучапіню безперешкодно відповісти на всі питання, які я йому ставила. Він поділився зі мною нюансами спілкування із безпритульними та детально розповів про «Дім Милосердя». Я не знала як усе влаштовано адже текстів про них ще не було і тому важко було уявити як там усе працює всередині. Тому знала, що вперше йтиму туди для знайомства і щоб приблизно мати уявлення про устрій квартир.

Процес роботи. Основна робота почалася вдома після першого знайомства з мешканцями квартири. Спочатку я почала аналізувати усі тексти про безпритульних, які вдалося знайти у медіях, щоб краще розуміти як журналісти спілкуються із тими, кому доводилося жити на вулиці. До того ж, Олексій, засновник Дому попередив мене, що безхатьки люди специфічні, часто люблять розповісти про себе гарну історію, виправдати себе, довігадувати щось про себе нове або забуте. Мені не завжди вдається відрізнити правду від вигадки, і чітко побачити, коли моєю свідомістю маніпулюють чи коли намагаються використати як ресурс. Тому я згадала слова Анастасії Рінгіс про те, що журналіст не може допустити, щоб йому розповідали вигадані історії і почала шукати джерела про те, як правильно спілкуватися із представниками соціальної інклюзії [25]. До якої також відносять безхатченків, а також тексти

написані про історії «людей з вулиці» [3, с. 6]. Олексій мені порадив розпитувати усе по кілька разів і тоді перевіряти чи версії збігаються із попередніми. Ознайомившись із добрими та поганими порадами, які вдалося знайти в інтернеті, а також розпитавши колег журналістів і журналісток я вже знала, що мушу провести багато часу разом зі своїми героями, аби хоча б спробувати написати так, щоб навіть ті, хто вже читав подібне здивувалися [31].

Наступного дня я прийшла у «жіночу квартиру» знову, за порадами колег купила перед відвідинами печива та смачненького до час і ми усі почали знайомство. Усі сиділи навколо мене в одній кімнаті, мовчали. Першими про себе розповідали найбалакучіші, у кожного була своя історія. Когось тут «кинули на гроші», комусь після в'язниці чи заробітків не було куди повертатися, є й такі, що вже через вік не пам'ятають де мешкали. Лідеркою квартири була Тетяна, вона згодом і стала моєю героїнею. Її історія чіпляла, бо Таня не змогла повернутися додому в Нікополь, бо її доки продали без її відома квартиру і втратили зв'язок. До того ж вона була однією з небагатьох, хто любив побалакати, розповісти історії про інших, ховаючи свою власну. На цю квартиру я приходила потім лише до Тетяни. Ми з нею сиділи на кухні, довго балакали про різне, я питала її про її життя, що вона любить готувати, де вчилася, про її шлюб і ще купу всього, що точно б не використала у тексті. Проте я знала, що маю показати важливість її слів для мене. На початку наших розмов я попереджала про те, що записуватиму, а потім клала свій диктофон на менш видне місце і врешті героїня про нього забувала. Ми разом їли шубу, пили чай, мии посуд і весь час про щось спілкувалися, я ходила до неї 4 дні, з перервами у кілька днів.

Була ще й друга квартира «чоловіча». У ній живуть самі чоловіки від того і така назва. З мешканцями цієї частини «Дому Милосердя» я познайомилась кількома днями пізніше. Так само в одній кімнаті зібралися усі мешканці, сіли навколо мене і починали говорити найбалакучіші. Чоловіки були набагато

відкритішими, та і атмосфера квартири була більш жвавою та насиченішою. Якщо спочатку не усі могли відкритися і поводити себе вільно, то вже на третій день вони позували для фотографій і жартували про заборонені для них у Домі коньяк та сигарети.

Не зважаючи на це і на першій, і на другій квартирах я допускала помилок, через які було дискомфортно працювати.

Помилки. Найпершою помилкою було те, що я не попередила Олексія, щоб він не казав наперед, що я журналістка і буду про них писати. Бо коли я завітала що в першу, що у другу квартиру, їх мешканці збиралися в одній кімнаті усі разом і ставало ніяково і мені і їм. Я хотіла почути їхні історії, зробити невимушену атмосферу, але для них це, напевно, виглядало як допит журналістки. Деякі жителі квартири розповідали якимось шаблонно, ніби підготувалися заздалегідь, щоб «відстрілятися» і піти у своє ліжко. У першій квартирі кімнати прохідні і маленькі, на вулицю рідно хто виходить: там зима, холодно, а у більшості тут проблеми із ногами. Тому говорити з кимось з них тет-а-тет було просто неможливо. Доводилося придумувати як залишитися бодай з кимось на одинці. Врешті надумала приходити «жіночу квартиру» ввечері, або в обідній час, коли моя героїня саме готувала їсти для мешканців. На другій квартирі усі точно так само збиралися всі в одній кімнаті і по колу розповідали про себе, тут жили самі чоловіки. Деякі з них розповідали історії в які важко було повірити: наприклад, один з них розповідав, що раніше працював в охороні президента, але через травму вже згодом втрапив до життя на вулиці. В умовах в яких ми спілкувалися мені важко було визначити чи правду говорять усі безхатченки. Щоб якимось себе убезпечити від вигадок я після кожної зустрічі говорила із засновниками про їх підопічних адж вони знали цих людей трохи більше, ніж я, тому інколи казали чи правду мені розповіли.

Була й інша проблема, через такі от розмови в одній кімнаті — я не знала як усамітнитися із героями, які стануть ключовими у моєму тексті. На другій квартирі був чоловік із вадами зору, який дуже любив говорити і коли я запитувала у когось з конкретних людей щось, що мене цікавило, він починав розповідати про себе, бо не розумів до кого звертаються. Та він був такий не один. Тож треба було слухати історії кожного щоразу, що, до того ж дуже ускладнювало збір історії.

Такий досвід дав мені зрозуміти, що треба проводити дуже багато часу зі своїми героями, щоб вони розкрилися як подрузі, або щоб перестали помічати взагалі. Врешті другого мені під кінець роботи у «Домі Милосердя» таки вдалося.

Робота над текстом. Тут також були проблеми. В першу чергу проблемою став об'єм тексту, від початку від був на 16 сторінок, тому його треба було скорочувати. У тексті було забагато героїв і, хоча мені вдалося поєднати пояснення та саму розповідь засновника «Дому Милосердя» з історіями мешканців, я розуміла, що такий лонгвід ніхто не читатиме.

Початок мені теж не подобався, він був якимось загальним, затягнутим і я не знала як зробити його таким, що привертає увагу. Якщо в загальному, то я мала багато цікавої інформації та розповідей героїв, але не знала як це більш-менш правильно оформити. Тож треба було вибудувати якусь чітку структуру подання тексту. Кілька днів я міняла місцями різні частини, комбінувала історії між собою і врешті вирішила ще раз сходити до своїх героїв, ще раз поспостерігати за їхньою поведінкою. Оскільки я досі достеменно не знала чи правдиві історії мені розповідали, то багато розпитувала деталі і багато слідкувала за поведінкою своїх героїв. Врешті, під час написання тексту хотіла спробувати «техніку мінімального репортажу», як це робив Войцех Тохман [26].

Техніка полягає у тому, аби відмовитися від повної концентрації на героях, натомість зосередитися на історіях, які вони розповідають. Це і стало моїм ключиком до успішного, як на мене, укладання тексту.

Я поєднала поведінку та слова героїв, висунувши друге на перший план і таким чином, здається, змогла показати цілісність образів героїв.

(Додаток А)

2.2 «Кожен має право на другий шанс: як сімейна пара «витягує» незнайомців з біди»: авторські рефлексії

Актуальність. На сьогодні в Україні існує чимало центрів допомоги жінкам у скрутних ситуаціях, але не в усіх з них готові приймати жінок з дітьми, старших та молодших — і всіх їх разом. БО «Друге Дихання» створила центр допомоги де жінки можуть відчувати себе як вдома, навіть якщо ніколи його не мали. Завдяки проживанню під одним дахом кількох поколінь: діти, мами, бабусі, — у центрі справді як вдома. Міжпоколінневий діалог дає змогу навчитися терпінню, взаємодопомозі, підтримці, як це робить мама зі своєю дитиною за нормальних умов життя. Досвід такого центру безцінний.

Фокус. Маючи досвід роботи над текстом про «Дім Милосердя» мені хотілося зробити схожий за подачею текст, розкриваючи історії героїнь. Бо це їх життєві історії це добрі вчителі, які дають усвідомити, що не все так просто, що трапляються обставини за яких можна втратити себе, але, незважаючи на це, треба продовжувати жити і шукати підтримки чи підтримувати тих, хто цього потребує.

Підготовка до поїздки. Із співзасновницею «Другого Дихання» ми познайомилися завдяки Олексію Кучапіну, засновникові «Дому Милосердя». Олексій дав мені номер телефону Катерини Розорою і короткими голосовими повідомленнями у телеграмі розповів про те, чим вона займається.

Почувши, мені стало дивно, чому я раніше ніколи не чула про цей центр адже він існує з 2004 року. Я зателефонувала Катерині, ми довго домовлялися про зустріч, бо вона у Києві, я у Львові, а центр під Житомиром. Катерина зайнята жінка, тому нам вдалося запланувати зустріч через 2 тижні. Протягом усього цього часу я готувалась до поїздки. Розуміла, що треба не зробити помилки під час спілкування із героями, як під час роботи з безхатченками. Тому спланувала і коротко стратегію на різні випадки.

З Катею ми зустрілися у Києві, вона забрала мене на своєму автомобілі і протягом кількох годин у корках, дорогою до виробництва де у Києві працюють випускниці центру вона відповідала на мої питання про центр і ми знайомилися ближче.

На виробництві склалась схожа ситуація як у «Домі Милосердя», коли усі сиділи навколо мене і мусили щось розказати. Але, на щастя, цього разу не було так незручно, жінки дуже відкрито та щиро розповідали свої нелегкі історії.

Відтак ми їхали під Житомир, у сам центр. Ми і далі продовжували говорити з Катериною про центр, але було складніше. Я розуміла, що треба зараз усе обговорити і проговорити, бо не знаю коли ще буде нагода, та мій вестибулярний апарат мене підводив (про що я відразу попередила Катерину) і ми трохи відтермінували нашу розмову до приїзду у центр.

Підготовка до поїздки полягала найбільше у складенні питань до Катерини та умовних питань до мешканок центру, а також в організації часу спільно з питаннями. Ну і фізична підготовка до довгої розмови в машині, де мені зазвичай стає недобре.

Процес роботи. По приїзду у центр нас чекав обід. Дівчата самі вже пообідали і в мене не було змоги поспостерігати їх за цією справою, але була змога домовити з Катериною після трапези. Цей момент був одним основних тоді,

бо дівчат у центрі живе багато, а обрати треба було кількох з них. Щоб не було як із «колом сповіді» у «Домі Милосердя».

Катерина розповідала мені про кожну і я по історії обирала тих з ким буду спілкуватися у спеціально відведених для цього кімнаті. Після того як я визначилась, пішла знайомитися з дівчатами до їх кімнат. Спочатку вони були дещо сором'язливими, не знали як себе поводити. Але я допомагала їм розслабитися за допомогою камери. Так, звучить парадоксально, але саме завдяки фотопрпату, який я мала з собою мені вдалося зблизитися і подружитися з мешканками «Другого Дихання». Я фотографувала їх самих, з дітьми, з бабусями, на руках, сточи, сидячи, лежачи, як вони хотіли і як просили їх сфотографувати. Тут живуть дівчата та жінки з дитбудинків, з місць позбавлення волі, ті хто раніше жив на вулиці, тому зайва увага була приємною для них.

Затим я пішла у кімнату для переговорів і чекала своїх героїнь по одній там. Спочатку усі вони говорили досить шаблонно, як було у випадку з безхатченками, та коли розмова тривала вже більш, ніж 40 хвилин ми врешті жартували одна до одної, дискутували про щось, розказували щось не по темі. Щоб не ставити своїх героїнь у незручне положення я починала говорити з ними про щось, що їх цікавить, а потім плавно переливала розмову у тому напрямку, який мені потрібен був ля тексту.

Після розмов з усіма тими, кого я обрала для розмови ми знову фотографувалися, вони пустили мене у свої шкафчики. Одна з героїнь показувала мені навіть свої бігуді та лаки для нігтів, про які ми говорили щойно з нею під час інтерв'ю.

В кінці, одна з мешканок «Другого Дихання» навіть подарувала мені маленьку дерев'яну дошку із зробленим нею петриківським розписом. Думаю, я їй сподобалась так само як і вони мені.

Помилки. Моєю найбільшою помилкою було те, що я не лишилась з ними пожити, хоча могла є зробити. Звісно, це було би набагато важче потім організувати у текст, бо усі вони потребують уваги і точно розказували б мені про себе більше. Але також це дало б мені змогу більше часу поспостерігати за ними, побачити як вони ладять одна з одною більше, можливо, стати учасницею і не «солодкого життя» у центрі, коли відбуваються якісь суперечки та сварки. Такі описи могли б зовсім змінити настрій тексту.

Іншою моєю помилкою було те, що я по історії обрала героїнь з якими спілкуватимусь, а треба було познайомитися зі всіма і тоді обрати. Вже під кінець я подумала про те, що можна було поговорити з іншими також, чий історії я не обрала.

Врахувавши помилки допущені під час роботи над текстом про БО «Друге Дихання» я організувала свою роботу максимально таким чином, щоб моїм героїням було комфортно розказувати про себе і своє життя. Щоб вони могли поділитися зі мною сокровенним та інтимним без свідків.

Робота над текстом. Як і у випадку про центр допомоги безхатченкам тексту було забагато. Я відразу скоротила його до 9 сторінок, відкинула історію однієї героїні, яку не бачила у тексті і знову зосередилась більше на історіях, ніж на деталях.

У моєму розпорядженні було кілька історій дівчат випускниць, кілька історій жінок, які зараз проживають у «Другому Диханні» та розповідь Катерини про заснування та історію центру. Користуючись досвідом укладання попереднього тексту я організувала його таким чином, щоб текст мав окремі послідовні підрозділи з історіями, щоб читач не плутався у них. А також я скріпила їх усіх розповіддю Катерини, щоб паралельно розповідати про устрій всередині дому та на виробництві. Вийшла історія, яка перетікає від проживання у центрі, до життя після нього.

(Додаток Б)

2.3 «Я — лікарняний клоун. Переконаю дітей, що крапельниця — це джерело суперсили»: авторські спостереження.

Актуальність. Перебуваючи тривалий час у лікарнях діти дорослішають швидше, серйозне лікування передбачає постійну присутність у палаті та нормований графік, щоб встигати приймати хімію, ліки, крапельниці, уколи. Батьки хворих дітей також завжди мають бути зосередженими адже несуть відповідальність за своїх дітей і перебувають у постійному стресі від загальної атмосфери у лікарні. Лікарняний клоун — це той, хто здатен розрядити обстановку. Від звичайного клоуна він напряду відрізняється тим, що його жарти та дії продумані таким чином, щоб не нашкодити відвідувачам лікарні та показати їм як сміятися над болем, який щодня доводиться терпіти і з яким доводиться миритися. Діяльність лікарняних клоунів мало відома в Україні, про них написано всього-на-всього кілька текстів та кілька сюжетів. Та їх діяльність унікальна і точно варта уваги.

Фокус. Раніше мені вже доводилося знайомитися з лікарняними клоунами, щоправда з харківськими. Проте це зйомство було на рівні майстер-класу, тепер мені хотілося побачити як вони працюють, почути специфіку їхньої роботи. Тож я вирішила показати взаємодію лікарняних клоунів між собою та з дітьми і показати методи, які вони використовують для цього. Щоб дати читачеві усвідомити наскільки важко насправді бути клоуном.

Підготовка. Списавшись з координаторкою проекту я дізналась, що вже наступного дня стартує школа лікарняних клоунів у Львові, тож напросилася до них. Часу на підготовку було обмаль, тому найперше, що я зробила це підзарядила фотоапарат і знову переглянула короткі фільми про роботу лікарняних клоунів закордоном. Звісно, ще перечитала тексти, які вже є в українських медіа про них.

Переглянуті матеріали дали мені можливість скласти список питань до клоунів та тих, хто прийде вчитися цьому ремеслу вперше.

Окрім цього я відразу домовилась з організаторами та тренерами, щоб разом з усіма піти у лікарню, щоб поспостерігати за роботою клоунів з дітьми, батьками та медперсоналом власними очима.

Отже домовилась про те, щоб доєднатися до тренінгу, дізналась умови за яких можна потрапити в лікарню разом з лікарняними клоунами, виконала ці умови (треба було мати бахіли та медичну маску), підготувалась багато слухати, спостерігати і записувати.

Процес роботи. Під час тренінгу я намагалась бути лише диктофоном та камерою. Диктофон був увімкнений протягом усього тренінгу, я лиш переносила його з місця на місце та записувала таймкоди.

Користуючись попереднім досвідом я зробила висновок, що моя залученість до процесів про які доводиться писати, зближує з героями, показує їм мою відкритість на готовність їх слухати і розуміти. Тому я старлась максимально залучатися до майстер-класів, але і паралельно фотографувати сам процес. Таким чином учасники тренінгу навіть забули, що я журналістка, і ми спілкувалися між собою як початківці лікарняної клоунади. Після закінчення першої частини мені вдалося зловити одного з тренерів і поговорити з ним про історію лікарняної клоунади в Україні, а також про нього самого. Завдяки тому, що ми вже познайомилися під час різних вправ він легко йшов на контакт і розповідав паралельно ще й свої різні життєві історії, розмова була дружньою та легкою. Ми довго балакали, і вже почалася друга частина тренінгу. Йому довелося піти, а я висмикнула другого тренера для розмови.

З ним розмова була не такою відвертою як з першим, він дещо упереджено ставиться до журналістів, про що власне і сказав мені під час розмови і тому відповідав скупко і дещо агресивно. Мені не подобався заданий тон і щоб поспілкуватися спокійно почала розпитувати про нього не як про клоуна, а як про звичайного українця. Він почав питати щось у мене і так ми врешті поладили краще. Він почав відкрито розповідати про якісь свої переживання

стосовно пацієнтів до яких ходив, про якісь важкі моменти у його житті і звісно про лікарняну клоунаду. Врешті я була задоволена розмовою.

Наступного дня після закінчення трьохденної школи лікарняної клоунади усі її учасники йшли в Охматдит для практичного засвоєння навичок. І я з ними. Я прийшла заздалегідь, аби подивитися як звичайні менеджери, вчителі та студенти перевтілюються у клоунів. Надягнувши червоні носи та кольоровий одяг вони якось змінилися, носики дали їм більше волі, більше впевненості поводити себе смішно. Особливо видно це було по тренерах, які за своїми усмішками та сміхом приховували серйозність та велику відповідальність за новачків, яких привели.

Менеджерка проекту перевірила чи я вдягнула маску і бахіли і від цього моменту я стала непомітною. Бігала між палатами та клоунами і нотувала, фотографувала та записувала все, що відбувалося. Усе відбувалося настільки хаотично та швидко, що не було часу пасивно спостерігати. Треба було бігати від палати до палати, від відділення до відділення, щоб не пропустити якісь цікаві моменти з роботи клоунів.

Помилки. Однією з найбільших моїх помилок було те, що я не перевтілилася у клоуна разом зі всіма, щоб ближче познайомитися з цією діяльністю. Ще я шкодувала, що не взяла із собою фотографа, який би знімавав, а я б мала більше часу для записування. Врешті решт, завжди корисно мати біля себе надійну людину, яка допоможе [9].

Другою помилкою було те, що за метушнею навколо клоунів я зовсім забула поспілкуватися з батьками та дітьми і тому «Українська правда» не захотіли брати мій текст, бо їм бракувало репортажної частини, яка описує враження дітей.

Ще однією помилкою було те, що я трохи відтягнула розшифровку тексту і тому вже підзабула враження та деталі, які спостерігала у лікарні та під час тренінгу.

І останнім було те, що я не запитала дозволу батьків публікувати в медіа фотографії їхніх неповнолітніх дітей, тому красиві фотографії з дитячими усмішками та емоціями залишились лежати на жорсткому диску.

Робота над текстом. Роботу над текстом я почала десь через тиждень після того, як зібрала увесь матеріал. Треба було знову переслхати усі кількагодинні записи з тренінгу, щоб точно передати атмосферу, яка там панувала. Окрім цього переслухати записи з тренерами і обрати те важливе, що треба залишити у тексті. Як і під час роботи над двома попередніми репортажами, текст про лікарняних клоунів вийшов завеликий, десь на 13 сторінок. Тому разом з редакторкою ми його вкорочували так, аби він не був «розміром з роман».

Головним завданням було структурувати логічними порціями слова тренерів, дні тренінгів та роботу в лікарні так, аби усі ці частини пов'язувалися між собою і не були окремо взятими історіями. Тому слова тренерів я вирішила зробити об'єднуючою ланкою діалоги та розповіді тренерів, а репортажні частини різних днів — візуалізацією їх слів.

(Додаток В)

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи всю роботу, зазначимо, що ми проаналізували стан вивчення проблеми та виявили, що репортаж досліджували майже всі представники шкіл репортажу, оскільки працювати із цим жанром і тому намагалися розібратися із правилами та закономірностями ефективністю його створення.

Виокремили жанротворчі елементи соціального репортажу. Зокрема, з'ясували про кого можна писати репортажі, а героями соціальних репортажів можуть ставати не обов'язково відомі люди та організації, а й звичайні прибиральниці, будівельники та ті, через кого можна показати проблему зсередини.

Також ми відповіли на питання чому треба готуватися до репортажу та як це робити, на прикладі досвіду журналістів і репортерів різних країн. Окрім цього ми з'ясували яким повинен бути сам текст: цікавим, деталізованим, але не надто, максимально правдивим та таким, щоб читач зміг уявити себе на місці героя у ньому.

Головне запитання, яке повинен ставити собі журналіст після написання тексту це: «Про що текст?» і «Що журналіст ним хоче донести до своєї аудиторії?». Немає сенсу писати репортаж у стилі щоденика з відпустки, він має бути таким, що зачепить і наштотухне на роздуми усіх, хто його читатиме. Репортери, які створюють соціальні репортажі ще працюючи над структурою тексту мають визначитися із тим чи даватимуть себе у ньому чи будуть розповідати фактологічно, так, щоб оцінки самого репортера у тексті не було. Це дасть змогу по-іншому сприймати написане читачеві або ж почути думку автора чи авторки про описану проблему, чи проаналізувати історію і зробити власні висновки щодо неї.

Окрім вищезгаданого нам вдалося окреслити механізми комунікації із героями у соціальному репортажі та ознайомитися із професійними засадами репортерів, які працюють у форматі репортажів.

Перше правило у роботі з героєм — не нашкодити. Починаючи спілкуватися про особисті інтимні історії журналіст повинен перетворитися на друга, зацікавленого слухача, або просто на увімкнений диктофон. Розповідати особисті історії важко, тому важливо одразу вибудовувати відкриті та приязні стосунки між репортером та героєм. Для цього варто обрати не лише правильний підхід до комунікації, а й зробити так, щоб розмові сприяли й зовнішні фактори, як от локація, усамітненість, тон, темп. Щоб герой розслабився і забув про те, що перед ним журналіст в якого у руці є диктофон, деякі репортери пропонують героям закурити разом, випити чогось алкогольного, звісно, якщо героєві так буде більш вільно спілкуватися.

На прикладі власного творчого доробку ми розкрили етапи створення соціальних репортажів. З'ясували чому варто писати саме на ту тему, яку обрали, як готуватися до неї і що читати при роботі з різними соціальними групами.

Зокрема, під час роботи над текстом про центр допомоги безхатченкам нам довелося вивчати, як правильно працювати з такими людьми адже їх життєвий досвід специфічний, тому історії часто деформовані та гібридні, у тому сенсі, що вони створені з правдивих та вигаданих фактів. Людина робить так для того, аби в якомусь сенсі виправдати себе, показати свою немічність у тих ситуаціях, які привели її до того становища в якому вона перебуває на момент розмови.

Робота над репортажами, не лише соціальними, відрізняється від інших журналістських текстів, як от інтерв'ю, бо передбачає пряму та довгу роботу не лише зі знаннями людини, а й з її емоціями, досвідом, особистими історіями та переживаннями. Тому і потребує багато часу, аби герой звик до присутності журналіста, нової людини в його житті.

Нам не вдалося виокремити якийсь найбільш оптимальний час для роботи над соціальним репортажем, оскільки кожна історія має свою специфіку та своїх

героїв, які можуть відкритися у перший день, або ж зробити це лише через місяць. Зважаючи на це слід також пам'ятати, що з першої хвилини знайомства журналіст повинен показати себе зацікавленим у героєві, бути приятним та усіма своїми словами і діями наближати до себе. Щоб герою захотілося говорити про свої проблеми, додаючи пікантні деталі, які репортер може згодом використати, якщо вони не суперечитимуть професійним принципам.

На початку роботи з героєм треба одразу попередити, що йде запис розмови, з часом людина забуває про це, а у журналіста в разі чого є доказ того, що людина свідомо говорила під запис, оскільки була попереджена. Під час розмови слід перепитувати одні і ті ж питання по кілька разів, особливо у тих випадках, коли репортер достеменно не впевнений у щирості сказаного.

Питання, на які доводиться відповідати героєві мають бути усебічними, захоплювати не лише те, що хоче дізнатися автор, а й такі, на які буде приємно відповідати самому героєві. Наприклад, під час роботи над текстом про безхатків ми з героїнею говорили про те, що вона любить готувати, як навчилася робити шубу і коли одружилась. Я не використала цей матеріал у своєму тексті, але героїні було приємно, що я зацікавлена у ній, тому їй хотілося розповідати ще і ще.

Під час роботи над текстами для магістерського проекту я склала для себе правила, які буду використовувати у наступній роботі із матеріалами про соціальне волонтерство.

1. Не ставити швидкий дедлайн, а більше і краще знайомитися з героєм.
2. Записувати свої враження та процеси, які відбувалися «на території героя» щоразу повертаючись від нього. Щоб зберегти автентичні емоції.
3. Говорити з героєм про його/її мрії та бажання. Такі питання допомагають краще дізнатися про душевний стан героя, його переживання.

4. Йти до героя з солоденьким. В моєму уявленні солоденьке до чаю приносять, коли йдуть у гості. Тому це хороший спосіб показати героєві, що ви йдете до нього з дружніми намірами.
5. Часто зустрічатися з героями, щоб вони звикли до журналіста у своєму житті.
6. За потреби підтримувати зв'язок із героями і після написання тексту.

Завдяки останньому правилу герої мені щоразу розповідають про своїх знайомих, які часто виявляються носіями чудових історій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аграновский В. Вторая Древнейшая: Беседы о журналистике. - М.: Изд. «Вагриус», 1999.
2. Белей Л. Яким має бути ідеальний український репортаж? [Електронний ресурс] / Лесь Белей – Режим доступу до ресурсу: <http://litakcent.com/2013/10/23/jakym-maje-buty-idealnyj-ukrajinskyj-reportazh/>.
3. Бородкин Ф. Социальные эксклюзии [Ел.ресурс]. Режим електронного доступу: http://www.civisbook.ru/files/File/Borodkin_Soc_zhur_2000_3.pdf
4. Вайшенберг З. Новинна журналістика: Навчальний посібник / за заг. ред. В. Ф. Иванова / З. Вайшенберг. – К. : Академія Української преси, 2004. – 262 с.
5. Вулф Т. Новая журналистика и антология новой журналистики [Ел. ресурс]. Режим електронного доступу: <https://www.rulit.me/books/novaya-zhurnalistika-i-antologiya-novoj-zhurnalistiki-read-248632-14.html>.
8. Галлер М. Репортаж: навчальний посібник / Міхаель Галлер. / перекл. з нім. В. Кличенко, Б. Олійник; за заг. ред. В. І. Иванова . – К. : Академія Укр. Преси, Центр Вільної Преси, 2011. – 348 с.
9. Дегтярєва М. Культовое интервью с Хантером Томпсоном [Електронний ресурс] / Мария Дегтярєва – Режим доступу до ресурсу: <https://dystopia.me/hunter-thompson-the-paris-review-2000/>.
10. Довженко О. Правила репортажу Світлани Ославської [Електронний ресурс] / Отар Довженко – Режим доступу до ресурсу: <http://medialab.online/news/pravyla-reportazhu-oslavska/>.
11. Зашко А. Павел Шеремет: «Если журналисту неинтересны люди — это не его профессия» [Електронний ресурс] / Алена Зашко – Режим доступу до ресурсу: https://ms.detector.media/mediaprosvita/master_clas/pavel_sheremet_esli_zhurnalist_u_neinteresny_lyudi_eto_ne_ego_professiya/.
12. Здоровега В. Теорія і методика журналістської творчості: Підручник. - 3-тє вид. - Львів: ПАІС, 2008. - 276 с.

13. Карбасова Н. Советы от профессионалов: Как писать репортаж [Электронный ресурс] / Наталья Карбасова – Режим доступа до ресурсу: <http://media.kg/news/sovety-ot-professionalov-kak-pisat-reportazh-2/>.
14. Клинова О. Правила репортажа Сони Кошкиной: «Любить своего героя, даже если он последний подонок» [Электронный ресурс] / Ольга Клинова – Режим доступа до ресурсу: https://ms.detector.media/mediaprosvita/master_clas/pravila_reportazha_soni_koshki_nou_lyubit_svoego_geroya_dazhe_esli_on_posledniy_podonok/.
15. Князевич О. Репортаж: історія, яка дійсно відбулася і потребує осмислення [Электронный ресурс] / Ольга Князевич – Режим доступа до ресурсу: https://zik.ua/news/2011/12/13/reportazh_istoriya_yaka_diysno_vidbulasya_i_potreb_uie_osmyslennya_323892.
16. Коваленко О. Правила репортажу Павела Решки: «Навпроти квартири Путіна я побачив путінську Росію» [Электронный ресурс] / О. Коваленко, Х. Головка – Режим доступа до ресурсу: https://ms.detector.media/mediaprosvita/master_clas/pravila_reportazhu_pavela_reshki_navproti_kvartiri_putina_ia_pobachiv_putinsku_rosiyu/.
17. Кушнір Ю. Правила репортажу Ігора Мечіка: «Ви не зможете вигадати краще, ніж вигадав Бог» [Электронный ресурс] / Юлія Кушнір – Режим доступа до ресурсу: https://ms.detector.media/mediaprosvita/master_clas/pravila_reportazhu_iora_mechik_a_vi_ne_zmozhet_e_vigadati_krasche_nizh_vigadav_bog/.
18. Назар Я. Павел Решка: Журналіст має шукати істину, це його обов'язок [Электронный ресурс] / Ярослав Назар – Режим доступа до ресурсу: https://ipress.ua/articles/pavel_reshka_zhurnalist_maie_shukaty_istynu_tse_yogo_obovyazok_97185.html.
19. Павлів В. Репортаж: між фактами та емоціями : практичний посібник для журналістів / Володимир Павлів. – Львів : Видавництво Українського Католицького Університету, 2015.– 119 с.

20. Погорецький В. Валентина Ковальчук. Соціальна журналістика: перспективи розвитку в Україні [Електронний ресурс] / Володимир Погорецький – Режим доступу до ресурсу: <http://zolotarektoral.te.ua/valentyna-kovalchuk-sotsialna-zhurnalistyka-perspektyvy-rozvytku-v-ukrajini/>.
21. Савчук А. «В соціальній журналістическій важно избежати комплексу бога». Правила репортажа Светланы Рейтер [Електронний ресурс] / Альона Савчук – Режим доступу до ресурсу: https://ms.detector.media/mediaprosvita/master_clas/v_sotsialnoy_zhurnalistike_vazhno_izbezhat_kompleksa_boga_pravila_reportazha_svetlany_reyter/.
22. Смоляр Л. Короткотривала дружба [Електронний ресурс] / Людмила Смоляр – Режим доступу до ресурсу: http://medialab.online/news/korotkotryvala-druzhba/?fbclid=IwAR1nXAeEZLJKswixljEVEWEU1D15A_9ZUTtfvTswcTUolegLy-VKTDEFplo.
23. Слюсаренко М. ПРОСТИЙ СКЛАДНИЙ ЖАНР РЕПОРТАЖУ [Електронний ресурс] / Марія Слюсаренко – Режим доступу до ресурсу: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/handle/123456789/8899/репортаж.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
24. Стасенко М. Правила репортажу Валерія Калниша [Електронний ресурс] / Марія Стасенко – Режим доступу до ресурсу: https://ms.detector.media/mediaprosvita/master_clas/pravila_reportazhu_valeriya_kalnisha/.
25. Сокуренко Е. Правила репортажа Анастасии Рингис: «Я пишу о том, где больно, если знаю, что делать с этой болью» [Електронний ресурс] / Елизавета Сокуренко – Режим доступу до ресурсу: https://ms.detector.media/mediaprosvita/master_clas/pravila_reportazha_anastasii_ringis_ya_pishu_o_tom_gde_bolno_esli_znayu_chno_delat_s_etoy_bolyu/
26. Мудрак Р. Ігор Мечік (Gazeta Wyborcza): Як зробити вдалиий репортаж [Електронний ресурс] / Роксолана Мудрак – Режим доступу до ресурсу: <https://imi.org.ua/articles/ior-mechik-gazeta-wyborcza-yak-zrobiti-vdaliy-reportaj/>.

27. Тохман В. Лестниц не жгут [Електронний ресурс] / Войцех Тохман – Режим доступу до ресурсу: <https://culture.pl/ru/artist/voyceh-tohman>.
28. Тулуп М. Правила репортажу Катерини Сергацкової: «Я пишу про людей, а не про кулі» [Електронний ресурс] / Маргарита Тулуп – Режим доступу до ресурсу:
https://ms.detector.media/mediaprosvita/master_clas/pravila_reportazhu_katerini_ser_gatskovo_i_ua_pishu_pro_lyudey_a_ne_pro_kuli/.
29. Шендеровський К.С. Передумови інституалізації соціально значимих медіа / К.С. Шендеровський // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Сер.: Филология. Социальные коммуникации. – 2011. – Т.24(63).–№4.–Ч.1.–С.121–134.
30. Шостак М. И. Репортер: профессианализм и этика [Електронний ресурс] / М. И. Шостак – Режим доступу до ресурсу: <http://evartist.narod.ru/text/12.htm>.
31. Шутяк Л. Художній репортаж: що, як і навіщо? [Електронний ресурс] / Лілія Шутяк – Режим доступу до ресурсу:
<http://litakcent.com/2018/02/01/hudozhniy-reportazh-shho-yak-i-navishho/>.
32. Щигел М. Море в краплі води [Електронний ресурс] / Маріуш Щигел – Режим доступу до ресурсу: <http://litakcent.com/2016/10/13/more-v-krapli-vody/>.
33. Яремчук О. Карл-Маркус Гаус: «Малі національні та мовні групи є сіллю Європи» [Електронний ресурс] / Олеся Яремчук – Режим доступу до ресурсу:
<http://litakcent.com/2016/09/14/karl-markus-gaus-mali-nacionalni-ta-movni-hrupy-je-sillju-jevropy/>.
34. Яремчук О. Маріуш Щигел: «Треба дивитися серцем» [Електронний ресурс] / Олеся Яремчук – Режим доступу до ресурсу:
<http://litakcent.com/2016/05/04/mariush-shhygel-treba-dyvytysja-sercem/>.
35. Most S. Stories Make the World: Reflections on Storytelling and the Art of the Documentary [Електронний ресурс] / Stephen Most – Режим доступу до ресурсу:
<https://books.google.com.ua/books?id=gRInDwAAQBAJ&pg=PA145&lpg=PA145&dq=harold+goddard+the+destiny+of+the+world&source=bl&ots=JrxXxPu3YO&sig=ACfU3U2Hv5S->

[0g1okkBHJSny1OdbTdOJYg&hl=uk&sa=X&ved=2ahUKEwjT95mV8sbiAhWtk4sKHWK_CRoQ6AEwDHoECAkQAQ#v=onepage&q=harold%20goddard%20the%20destiny%20of%20the%20world&f=false](https://www.google.com/search?q=harold%20goddard%20the%20destiny%20of%20the%20world&hl=uk&sa=X&ved=2ahUKEwjT95mV8sbiAhWtk4sKHWK_CRoQ6AEwDHoECAkQAQ#v=onepage&q=harold%20goddard%20the%20destiny%20of%20the%20world&f=false).

ДОДАТКИ

Додаток А

Під одним дахом з безхатьком: як пара повертає людей з вулиці до життя

Опубліковано на: <https://life.pravda.com.ua/society/2019/03/20/236082/>

Зовсім незнайомі люди, з різних міст та різного віку, живуть разом. Їх об'єднує одне – немає дому.

Когось розвели на гроші, хтось став алкозалежним, хтось опинився на вулиці, бо більше нікуди іти.

Тут, у двох квартирах, які називають "Домом Милосердя", їм допомагають повернутися до світу.

– Юра, давай розкажуй, як ти до такого життя докотився, – каже один з чоловіків іншому.

– Мені розповідати немає що, – відказує той. – Сам у всьому винен..

Раніше думав, що гордий орел... а виявилось... Звинувачувати немає кого, крім як самого себе.

Юрій, 57

Високий, коротко підстрижений, у сірій футболці та темних спортивних штанах.

Щойно голився – це видає червоний поріз від леза на щоці.



Біля ліжка – милиця. На неї Юрій спирається, щоб пересуватися кімнатою.

– Я на вулиці був не менше 5 років. По під'їздах і подвалах жив. З кожним роком нам все важче і важче: замки, під'їзди зачинені.

Молодь така, що не дай Боже потрапитися їм у руки. Звірі. Ми такими не були. Боже спаси, щоб інваліда чи людину похилого віку образити, такого не було.

Це зараз безлад. Можуть вбити людину навіть не заради прибутку, а задля розваг. А хто мене буде шукати? Ніхто.

Коли Юрій пішов з дому від сім'ї, спочатку жив з батьками. Та одного дня погарячкував і пішов мешкати в під'їзді.

– Ночував у тому ж під'їзді, де був прописаний. Сусіди знали і допомагали, підкормлювали мене. А там де живеш, там не смітиш.

Потім мене сильно побила молодьож і я попав в лікарню, – спокійно розповідає чоловік.

– Хороший головний лікар був, каже: "Куди ти підеш? Лишайся тут". То я там якийсь час лежав, там великий хол був, не палата, а у ньому 4 ліжка стояло.

З лікарні мене забрали в центр (реабілітаційний – УП) і звідти вже я сюди потрапив (Дім Милосердя – УП).



Квартиру, у якій живе Юрій та інші безхатченки, орендує громадська організація Олени та Олексія Кучапіних.

Спочатку подружжя допомагало таким людям їжею, теплими речами та спілкуванням.

Та потім вирішили помагати їм глобальніше, ось уже 3 роки вони винаймають дві квартири: жіночу та чоловічу.

Туди тимчасово селять безхатченків, допомагають відновити їм документи, знову почати спілкуватися з рідними, привести своє життя до ладу.

У Домі Милосердя допомагають переважно людям пенсійного віку, людям з інвалідністю, але, за можливості, й іншим.



– У вас є сім'я? – обережно питаю у Юрія.

– Можна сказати, що немає... – Юрій стихив голос та опустил очі додолу. Кілька хвилин тиші.

– Три дочки в мене є, живуть в Новобіличах... внук такий бігає, – показує рукою ріст онука.

– Я нещодавно ходив до них з цукерочками і тортиком, попили чаю з тещею. А вона (дружина - УП) так і не вийшла.

Тільки старша дочка вийшла і теща. Мені сказали, що жінка прихворіла, але я знаю, що вона ще не готова, я не правий був, дуже неправий...

Я зрозумів, що відірваний від них вже... Не знаю, що далі.

Юрію важко згадувати минуле. Він витримує довгі паузи і часто обривається на півслові.

І він – чи не єдиний у цій квартирі, звинувачує за таке життя не обставини, а самого себе.

– Я винен, ніхто, крім мене. Горілка біла, а справи робить чорні.

Я майстром був, багато чого вмю робити. Гроші нормальні заробляв, віддавав дружині, казав відклади, нехай буде.

Мені у спадок залишився приватний будинок від бабусі і мами. Я воду провів туди, а потім мали люди приїхати газ проводити, а жінка каже: немає грошей, я собі купила те і се. Так я потроху почав здаватися і запив..

Давно вже п'ю... Руки ніколи не підіймав на жінку, але всі свої проблеми намагався заглушити горілкою, а воно ще гірше стало... Так я тут і опинився. Нікому не потрібний.

Юрій потирає сухі великі руки, складає їх і опускає на хворі ноги.



– Пам'ятаю, якось біля воріт хати батько мій проходив, то я його кликнув, кажу: "Заходь, жінка борщу наварила, будемо обідати".

Тепло було, винесли надвір стіл, накрили його, а батько не їсть. Питаю в нього чого не їсть, а він мовчить і очі опускає. То він так і не почав їсти, поки я в сусіда горілку не купив. Батько пив, з матір'ю розвелися вони через то... І я п'ю.

*Не впевнений, якщо б зараз потрапив на вулицю, то чи знов би не забухав.
Знаю, що ще не готовий.*

Юрій різко обриває розповідь і сопе...

– Пам'ятаю народження першої дитини. Пологовий будинок як барак, сніг по саму квартиру.

Квартирка відчинена, а там тепло, лежить моя дружина з цим маленьким комочком. Я лежу на снігу, от стільки снігу було, – проводить рукою на рівні грудей.

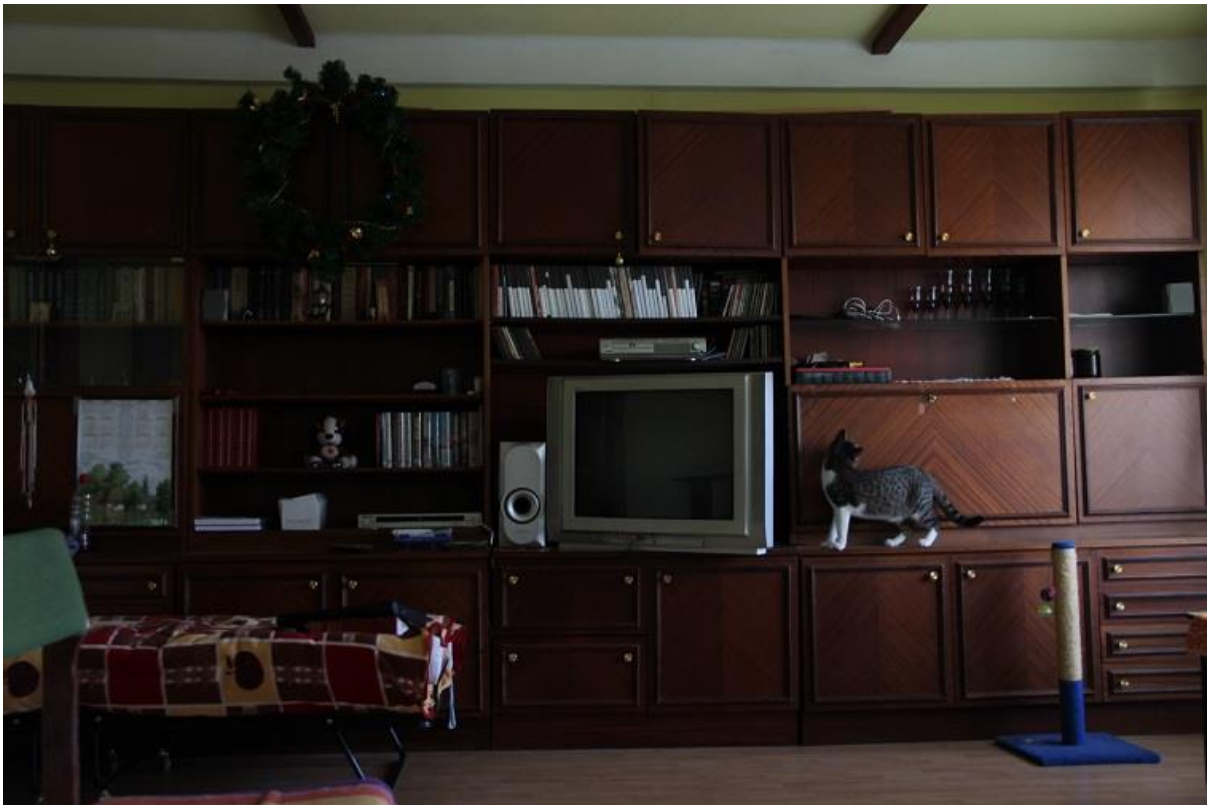
– Дивлюся в квартиру. А вони там лежать під покривалом і цей комочок цицьку сосе. Це щастям було для мене, – всміхається сам до себе.

Ще трохи мовчить і врешті говорить.

*– **Я жити хочу.** Хочеться здоров'я, чимось займатися. Хочу зробити документи, а потім може якийсь підробіток знайти, – вже більш впевнено каже Юрій.*

*– **Хочеться, коли потепліє, піти додому, спробувати поспілкуватися, знайти якусь спільну мову. Це ж ніколи не пізно.***

Маю надію зустріти нормальну жінку і постаратися жити по-іншому.



Щоб допомогти безхатченкам усвідомити, чому вони опинилися на вулиці, Олексій та Олена багато з ними говорять.

Стараються не просто підтримувати, а допомагати вирішити проблеми.

– Ми допомагаємо людям не лише фінансово, а й психологічно.

Багато хто нарікає на свою долю, обставини і те, що його чи її обманули, кинули на гроші.

Але коли запитати в них про сім'ю, друзів, якісь соціальні зв'язки – то, як правило, вони губляться і не знають, що відповісти.



*Якщо у вас зараз забрати квартиру, то чи одразу ви опинитесь на вулиці?
Ні, ви будете шукати якісь варіанти, якимось виходити з ситуації.*

А якщо людина все життя плювала на оточуючих, вважала себе найрозумнішим, то врешті опинилась на вулиці.

Тому їй варто визнати, що вона неправа.

Можна людині дати грошей, роботу, квартиру, одружити, але якщо вона сама не усвідомить, що треба рухатися далі, то знову опиниться на вулиці", – пояснює Олексій.

На ліжку у квартирі старої п'ятиповерхівки сидить жінка і в'яже шкарпетки.

Час від часу поправляє розхитані окуляри та волосся, яке спадає на очі.

У неї сиве волосся та виразні очі, вони пасують до голубого в'язаного светра.



Пальці ховаються у нитках та за спицями, на нігтях блищить блідий червоний лак. Біля ліжка – милиця. У неї теж немає дому.

– Лена купує на секонд-хендах светри, ми їх розпускаємо і тоді я в'яжу все, що схочеться.

Оце в'яжу для себе шкарпетки. Бо раз зв'язала – бабі віддала, другий раз мужчині віддала, який тут з нами жив після операції. Він навіть спав у них...

Тетяна живе у "жіночій" квартирі Дому милосердя місяць. До цього близько місяця снувала вулицями Києва.

В кімнаті Тетяна не сама, зайвих вух не хоче, тому ми переходимо на кухню.



Тетяна, 60

На столі – оселедець під шубою, товсто нарізаний свіжий хліб, у склянці – чисті виделки з ложками.

Кухня чистенька, у кожного тут є своя тарілка та ложка.

Тетяна годує тутешніх мешканців щодня: то борщ, то лінові вареники, то плов – щодня щось нове свіже.

– *Я ж з детдома коли вийшла, то нічого не вміла. А коли заміж за Сірьюжу вийшла, то дуже хотіла навчитися готувати. По розповідям я то все знала, але як почала готувати... Ой-й-й!* – сміється Таня і махає рукою, відвернувши голову в інший бік.

– *Вирішила зліпити вареники з картоплею. Замісила тісто, картоплю зварила, а зажарку не зробила і вони всі злиплися. Сіла на кухні і плачу. Сірьюжа приходить з роботи: "Ти чого плачеш?", я вагітна тоді була. Кажу, хотіла вареники зробити, а не зробилися. Та нічо, каже. Взяв отако, як пиріг порізав і їсть.*

А потім, коли ми з'їхали з Сірьюжою на квартиру до його батька, то я там всі рецепти записувала, як хто що робить. Каже Сірьюжа: "Ой, як вкусно".

Воно ж ніяке, кажу, не бреши мені, – сміється, виблискуючи золотистими коронками, Тетяна.

– Потім подруга мене надрочила по кулінарії і я вже знала, як що готувати, – гордо каже жінка і накидає нам у тарілки по шматку "шуби".

Тетяна родом з Нікополя на Дніпропетровщині.

У Києві живе 20 років: спочатку працювала на базарі, продавала господарські товари, поки не травмувала ногу.



– Яюсь на роботі мене штовхнув чоловік і я попала в лікарню з травмою бедра.

Лежала там пару місяців. Яюсь подзвонила хазяйка квартири, де я жила, і сказала, що не буде чекати, поки оплачу оренду. "Ти не працюєш, значить до побачення, ми одна одну не знаємо", – так вона мені сказала.

А мені куди йти? З дочками ми втратили зв'язок, а потім я дізналась, що вони мою квартиру в Нікополі продали.

Без відома виписали мене звідти і продали хату.

Взяла мене до себе одна подруга. Ми з нею плече в плече працювали на ринку, в одного і того ж хазяїна. Я жила в неї 3 місяці, дивилася за її дітьми.

Якось вона на тиждень забухала і не з'являлась вдома. То прийшла соцслужба і забрала, прямо з вулиці, її меншого сина.

То вона мене почала в цьому звинувачувати, тому я була вимушена піти звідти.

Молилася, щоб вийти за двері, а там вже було все рівно, куди йти, – з полегшенням каже Тетяна.

Під спокійну музику радіоприймача жінка робить нам чай з кількома ложками цукру.



– Я вийшла з тої квартири в 11 ранку. Тільки до восьмої вечора прийшла на площу Шевченка, я біля неї на ринку працювала.

Важко було, я на костилях ходила тільки з кімнати на кухню і назад. Просиділа всю ніч на лавці біля "Сільпо". Там нічний магазин був і постійно були люди. Сама себе заспокоювала, що тут люди, машини, вже не так страшно. Так 17 днів просиділа.

Дівчата з ринку мене кормили, чоловік, в якого я раніше працювала, дав мені крісло. Дівчата курточки мені принесли, кушать, сигарети. Та й так сиділа, – спокійно розповідає жінка.

– Вам доводилося просити гроші? – питаю.

– Ні, ти що! У мене б очі на лоб полізли, якби я просила, – кривить рота Таня.

Я ж сиджу накрашена, з довгими нафарбованими нігтями, ти шо. При мені була сумка, косметичка, маленьке дзеркальце.

Я ж там своєю людиною була. Там було кафе, то я прийду до дєвок, вони мене накармлиють, якщо треба, дадуть сигарет чи грошей.

Піду в туалет помиюся, все зроблю, як положено.

Сама ж не могла одягатися, то дівчата мені і одягатися допомагали.

Штани, речі мої прали. Я інколи навіть на себе мокро вдягала, а надворі літо, то тільки вийшла, вони вже сухі.

Коли на вулиці похолодало, треба було вирішувати, де жити далі.

Якось дорогою з ринку Тетяна зустріла знайому, з якою раніше працювала.

Та забрала її до себе на квартиру, але вже через 2 тижні натякнула, що співмешканців їй не треба.

– В мене був номер Андрія, який працює з Олексієм, то я його набрала тоді і кажу, що забери мене, будь ласка, звідси кудись.

– Чому ви не сказали донькам, що у вас травма і потрібна допомога?, – запитую.

– А чого ти не питаєш, нащо я приїхала до Києва? – ледь не кричить Тетяна.

– Кажу ж, треба було гроші заробляти, а так приїхала ні з чим і сиділа в них на шії. Як ти собі це уявляєш! – різко скрикує жінка і на пару хвилин замовкає.

– Дочка моя старша, Олена, живе у Львові, я недавно дізналась. В неї своя фірма, у вищих колах там. Ми її знайшли у фейсбуці, писали, щоб вона допомогла мені. Вона спочатку сказала, що гроші вишле, а потім передумала.

Я з нею буду судитися за аліменти, щоб вона мене утримувала.

А менша дочка, Ірка, десь пропала. Не знаю, де вона. До мене дійшли чутки, що вона на голку сіла, але я не знаю, чи це правда.

Я не знаю, чого хочу далі. Мені вже навіть Льоша сказав, щоб я подумала, чим буду далі займатися, а я не знаю. Хочу Ірку знайти, тоді може буду шось думати...

У квартирі, крім Тетяни, живуть ще четверо. Люди сюди потрапляють з лікарні або з вулиці.

Інколи Олексію чи Олені телефонують лікарі, інколи небайдужі, які хочуть допомогти безхатченку.

Перед тим, як взяти людину у дім, Олексій проводить співбесіду. Вона потрібна, бо не всі погоджуються жити за правилами, не всі хочуть йти з вулиці.

– Нещодавно ми прийшли до чоловіка, який живе в люці. Запропонували допомогу і розказали про правила проживання в нас: не можна пити, курити, ображати інших і виходити лише з нашого дозволу.

Сказав, що не хоче жити у в'язниці, йому треба свобода, – розповідає Олексій.

Інколи Олені та Олексію вдається помирити безхатків з їхніми сім'ями. Решту скеровують у приватні або державні притулки.

Кожен сам обирає, де житиме далі. Коли у квартирах звільняється місце, приходять хтось новий.

Адже завжди є ті, що ховаються в натовпі метрополітену, туристів чи за горами сумок і сміття.

– Кожен бездомний – самотній, якщо не фізично, то в душі точно. Тому ми намагаємося створити їм сімейну атмосферу, щоб людина відчула любов, – каже Олена.

Кожен має право на другий шанс: як сімейна пара «витягує» незнайомців з біди

Опубліковано на: <https://life.pravda.com.ua/society/2019/04/30/236721/>

У невеличкому селі між Житомиром та Києвом стоїть хата: акуратно побілена, на подвір'ї гіркою лежать наколоті дрова, біля неї бігають собаки.

В домі пахне вареною картоплею та відбивними.

Невеличкий круглий коридор відлунює глухий шум всередині однієї з кімнат. Там бігають малі хлопчачки, трохи старші дівчатка розмальовують олівцями картинки.

Їхні мами втомлено лежать на своїх ліжках та поглядають за дітьми. Старші жінки спостерігають за цим, сміються.

У цьому домі вживаються 16 жінок та 4 дітей. Центр допомоги жінкам у складних життєвих обставинах відкрила Катерина Розора разом з чоловіком Ігорем у 2004 році через свою благодійну організацію "Друге дихання".

Усі, хто живе у центрі – жінки, які не змогли впоратися з своїм життям. Хтось із них – на межі втрати батьківських прав, інші були раніше нарко чи алкозалежними, хтось отримав інвалідність чи залишився без опіки близьких. У кожного тут – своя історія.



– Я сюди потрапила з рабства... – згадує Валентина.

Їй 59, скоро ювілей. У жінки чорне волосся до плечей, таким же кольором тонко підмальовані брови.

Ліву руку притримує, щоб не впала, ліву ногу жінка тягне за собою – наслідки інсульту.

– Я сама з Києва. Багато років працювала в торгівлі. Мала в Києві квартиру, та потім продала її і купила дом на 3 виходи. Думаю, один вихід мені, другій дочці і третій сину, щоб на всіх хватило, – розповідає жінка.



Приїжджала раз в тиждень додому, в бабушки все время була, а син якось приїжає до мене на роботу і каже, що нас грабанули, винесли всео...

Приїжаю... Божее! Даже балкон з гаража зрізаний. В хаті всі батареї, труби, аудіо, відеотехніку, даже газовий котел, плита – ну все... хата пуста.

Все нове було, я тільки три спальні взяла: собі білу, дочці темно шикаладну, йому дубового цвета. Пуста хата... – жінка підіймає здорову руку, щоб поправити окуляри.

А потім сусідці розкажую, що таке случилось, а вона каже, що то мій син і вініс. Підігнав машину, болгаркою позрізали все і поїхали. Він наркоман. І дочка моя наркоманка, – тихенько, з розумінням до самої себе мовить Валентина.

Нашлась знакома з ринка, каже, що можна поїхать в Одесу і заробить харашо. За жильйо не беруть, за пітаніє не беруть, чистих 10 тисяч в місяць можна заробить. То я й рішила, шоб дочці помогти і підзаробити, поїхати туди на пару місяців. Набрали нас людей з 10, в машину посадили і повезли на Одесу, в Липнянку.

Там нас заставляли тяжко работати: на полях, горіхи чистили, збирали кабачки, отаке. Як хто тікав, то вночі. Навіть з другого поверху стригували вночі, щоб втекти. Вони доганяли, били і назад возвращали.

Потім мене продали на Жашків. Приходить якомсь начальниця наша: "Валічка, Юлічка, поїдете під Київ. Там вам буде краще, тут тяжело". І так нас перевезли. І там вже ми від хлопців узнали, що це нас не перевели, а продали, за 1500 доларів.

Я там работала в жінки циганського барона і вона видно замітила, що зі мною шось не те проісходить, бо я коли виходила з робочої кімнати, не попадала по вкљючателю, руку тягнуло по стіні. Там мене інсульт вхавив, – тремтячим голосом згадує Валентина. – Щоб в місцевій больниці нічьо не питали лишнього мене відправили в київську.

Жінка тривожно переминає пальці рук під час розповіді, вона знов повертається у минуле:

– Коли була з больниці...жить не хотілось зовсім. Куди я піду? До брата не піду, до тьоті не піду, додому тоже. Що робити, кому я треба, ніхто не допоможе, я сама. Шас вийду, куплю собі таблеток, щоб отравиця і вмру, – різко обірвала розповідь жінка і глибоко зітхнула.



А брат дзвонить і каже: "Поїдеш в центр". Шо за центр, вже всьо равно було. Оце так я сюди попала 1,3 роки назад.

– Переді мною сиділа красива молода жінка з густим темним волоссям, зібраним у пучок. В неї були дуже виразні карі очі, але погляд...

Ми намагалися говорити, але ніяк не могли встановити контакт. Я навіть подумала, що ця зустріч немає ніякого сенсу для обох. Але через деякий час її емоції звільнилися, ми проговорили 4 години, її історія трагічна.

Вона вчинила злочин, з яким важко змиритися, і по-людськи ніякого виправдання цьому немає.

Але мене зачепило, що людина залишилася жити з усвідомленням того, що зробила, що не можна повернути минуле чи вплинути на нього. І весь біль всередині неї дуже трагічна картина, – пригадує своє перше коротке побачення із ув'язненою Катерина Розора.



Багато років тому вона поїхала до жіночої колонії в Чернігові, щоб передати речі ув'язненим. Відтоді разом з іншими почала регулярно навідуватися до місць позбавлення волі, листуватися з ув'язненими, говорити з ними під час коротких побачень і змінювати їхні життя.

У новорічну ніч 2005 жінку, з якою Катерина вперше зустрілася під час тюремного побачення, випустили. Вона не пішла додому, а подзвонила у двері Катерининого дому.

– Відчиняємо, а на порозі Надюша з колонії: "Родненькие, у меня, кроме вас, никого нет", — сказала нам і сором'язливо всміхнулась. І що робити? Не можемо ми закрити перед носом двері. Адже кілька років їздимо до колоній і розповідаємо, що можна почати життя по-новому.

Ми її прийняли. Після неї приїхала ще одна. Ми намагалися знайти їм житло у різних центрах.

В нашому домі відтоді часто були гості, які вирішили, що їхатимуть спочатку до нас, а потім додому.

Тоді ми зрозуміли, що треба з цим щось робити і відкрили центр, – пояснює Катерина.

Усіх, хто жив у центрі, можна умовно поділити на три групи:

- ті, хто жив циклічно: приїжджали, залишалися на якийсь час і рухалися далі
- мами з дітьми, які живуть, поки діти не підروуть
- ті, хто залишається тут до кінця.

Загалом через Центр пройшло більше 300 жінок.



– Я тут вже не перший раз. В мене є житло, дорослий син, в мене могло би бути все нормально... Все життя спасаюся то від наркотиків, то від алкоголю, то від автоматів, то від самої себе, – каже про себе Вікторія.

Вона вийшла з в'язниці кілька тижнів тому, сиділа за крадіжку. Пробыла вдома три дні і приїхала у центр, вчетверте.

У цієї енергійної жінки трохи згорблена спина, передня щелепа висунулась вперед, каже, від наркотиків.

В роті мало зубів. Очі великі, запалі. На нігтях – трохи облуплений манікюр. Голос хрипкий, але гучний.



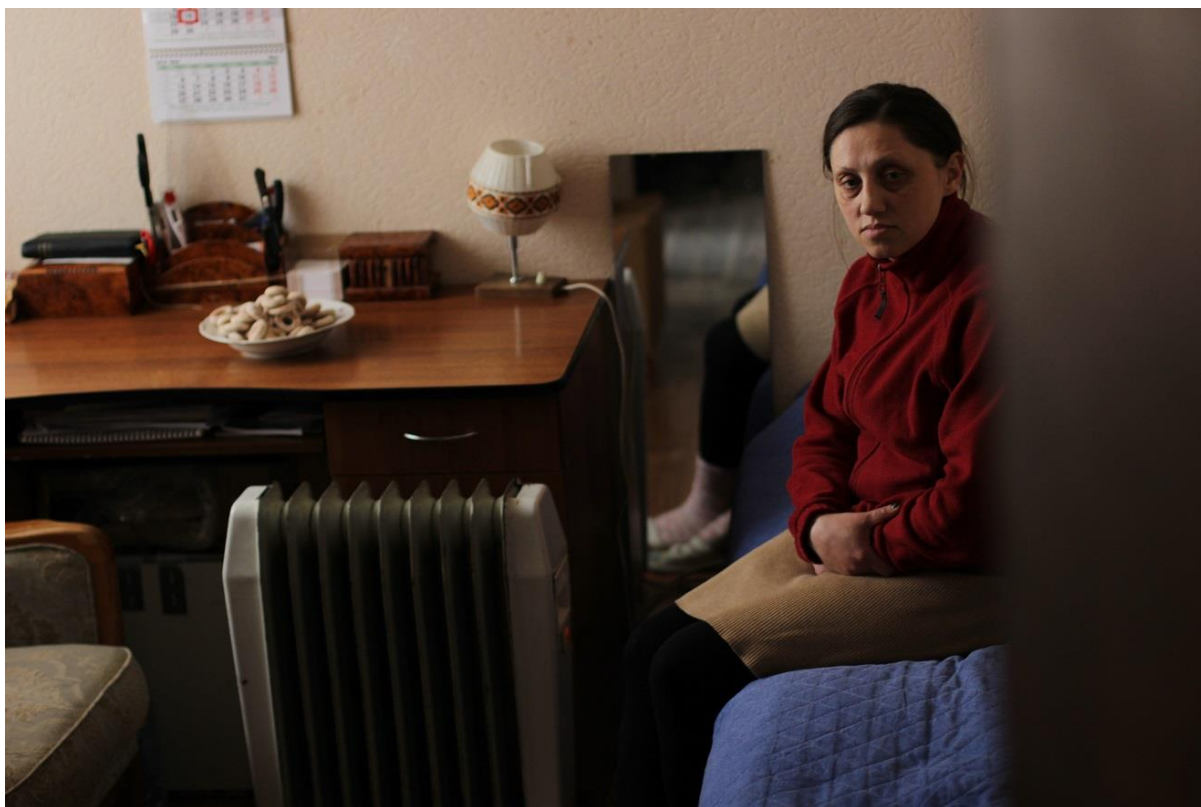
– Я дуже боюся уколів. За мною ухажував один мужчина, старший за мене, але він мені не нравився. Щоб виправити це, він вирішив мене прив'язати якось до себе, – усміхається жінка. – Вмовив спробувати наркотик: "Попробуй, тобі сподобається". Я не хотіла, це укол треба було робити, боялась.

До того в мене вже були знайомі, які приймали наркотики і фізичні наслідки було видно по обличчях, але він переконав, що від одного разу нічого не буде, — відмахується перед обличчям Вікторія.

Перший раз, коли вколюєшся, не розумієш, що з тобою відбувається.

Тобі і подобається, і не подобається. Виникає інтерес зрозуміти, подобається чи ні — а це викликає чергове бажання спробувати.

Поки одного разу не стає фізично погано без нього. А коли фізично погано, то, подобається чи ні, все одно приймаєш, – розповідає жінка.



Питання не в тому, скільки я ігрових залів оббігала, скільки алкоголю в себе влила чи ще щось. А у тому, що я в один момент зрозуміла, що розрушена всередині. Всі шкідливі звички – наслідки внутрішнього стану. В'язниця — це місце, після якого треба лікуватися.

Ні, там не ображають одне одного, це тільки в фільмах так показують, там люди цілком нормально одне до одного ставляться, між собою люди ж і не у в'язниці сваряться.

Кожна людина там упивається своїм горем: хтось вбив, хтось вкрав, у когось вдома діти.

Тобі хочеться додому, хочеться до дітей, а ти не можеш. Починаєш сварити себе, бо не треба була та ковбаса чи той крем, який ти вкрав, ти сам із собою посварений і все це в купі суцільний негатив. І щоб відійти від усього цього, треба час, – переконано додає жінка.

Я стала ходячою депресією і зрозуміла, що якщо не зроблю щось із цим, то не зможу допомогти ні своєму синові, ні собі самій. Думаю, у всіх були випадки, коли дуже треба підтримка. Щоб хтось просто сказав пару слів: "Все буде добре, ми впораємося". А якщо не скажуть, то ти просто впадеш і все.

– Часто люди, коли приходять до тями, намагаються швидко вирішити всі помилки минулого. І починається: я зароблю, мамі допоможу, сину...

Це, як правило, швидкий шлях до рецидиву, падіння. Бо щоб виправляти те, що вже в минулому, треба сили, й чи варто виправляти те, що вже сталося. Може, краще лишити минуле і жити новим життям, – пояснює принцип роботи із жителями кризового центру Катерина.

– В центрі ми намагаємося створити людям відчуття тепла та турботи, це те найголовніше, що треба людині – щоб її прийняли, відчувати якусь підтримку в житті і розуміти, що вони не самі у своїх життєвих обставинах.



З кількох сотень жінок, яким допомагав центр, до соціального життя повернулася лише третина.

Інші знову вживають наркотики, алкоголь, сидять у в'язницях.

Але засновниця центру переконана, що завдяки цій третині варто продовжувати допомагати людям.

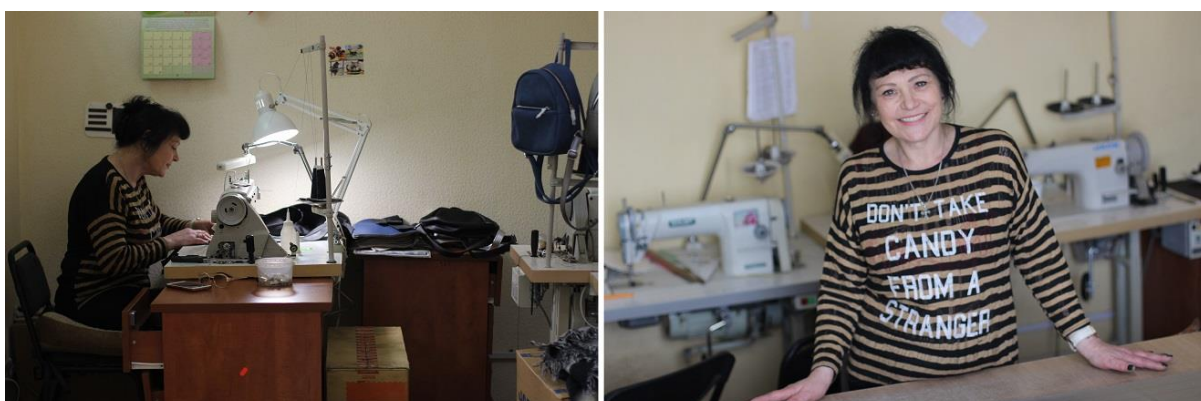
Життя до та після

Дівчатам та жінкам, які випустилися з центру, знаходять житло, оплачують перший місяць проживання у ньому та допомагають з пошуком роботи.

– Ми знімаємо адаптаційну квартиру. Це ліжко-місце для тих, хто випустився із центру. Жінки можуть жити там, поки не влаштують своє особисте життя. Також даємо їм кишенькові гроші на харчування та проїзд у перший місяць їх нового життя.

Ми моніторимо вакансії, їздимо з випускницями на співбесіди, щоб їх не кинули. В основному наші працюють в Пузатій хаті та на швейних виробництвах – це найбільш надійні місця зі стабільною зарплатнею, – розповідає Катерина.

Найкращих учениць запрошують працювати на виробництво сумок та наплічників, яке відкрив Ігор, чоловік Катерини.



Через соціальне клеймо "зечка" випускниці центру не могли знайти роботу з нормальною зарплатою і офіційним працевлаштуванням. Як наслідок – знову зривалися, поверталися до старого життя з наркотиками та алкоголем.

– Ми побачили тенденцію, що багато людей пропадає, бо не справляються з реаліями, тому вирішили створити якесь виробництво, щоб дівчата-випускниці могли працювати разом, щоб мали достойну зарплату, створити мікроклімат для того, щоб було менше спокус, – пояснює Катерина.

Зараз на виробництві працює троє жінок-випускниць центру.

Акуратний макіяж, манікюр, гарний сучасний одяг... У кожної з них є своя мрія: знайти коханого, народити дитину, і є одна мета на всіх – допомагати таким же, як вони самі.

Ці жінки розповідають, що тепер їх не впізнають не лише люди з колонії, а з люди з минулого життя. Вони і самі інколи не вірять своїм очам.

В окремій кімнаті біля великого вітражного вікна за швейною машинкою сидить Анжела.

На столі розкладені частини бананки, голка машинки залишає на них рівні охайні стібки.

Біляве підкручене волосся спадає на плечі спортивної кофти. Коли жінка обертається до інших, то показує лише правий бік обличчя, соромиться, що замість лівого ока в неї протез.



Кілька років тому до Катерини подзвонили з шепетівської лікарні з проханням забрати жінку. Мовляв, їй залишилося недовго.

Жінка була зморщена, без зубів та одного ока, живіт величезний: водянка, через надмірне вживання алкоголю. Попри діагнози лікарів, Анжела жива. У неї – нове життя.

– У мене хороша сім'я, все було добре. Я вийшла заміж, народила сина. Та швидко розлучилась. У 25 років підсіла на наркотики і потім 12 років "системи" (систематичного вживання – УП).

Сім'я відмовилась від мене майже одразу, це чорна пляма – мати дочку наркоманку. А далі наркотик мене затягував, я вже не могла протистояти йому. Згодом одружилася вдруге, народила другого сина, це все в "системі".

Тоді почався "найвищий" період і я, як всі наркомани, потрапила в підвали.

Перестала бути чимось духовним чи фізичним. В такому стані мене забрали в лікарню з відкритою формою туберкульозу та цирозом печінки останнього ступеня. Мене було неможливо врятувати – просто виписали. Іти не було куди... Коли мене забрали з лікарні в Центр, я не ходила, мала дистрофію.

Та завдяки молитвам і людям, які допомагали, моє здоров'я почало відновлюватися. Я на третій день змогла стати на ноги. Протягом тижня кинула палицю... – ледь стримуючи сльози, промовляє жінка.

Зовсім нещодавно я змогла жити...Зараз мої легені чисті, печінка здорова, дистрофія... Ну, самі бачите, –сміється і показує на живіт та ноги.

Нещодавно мені поставили око. Зараз ще трохи помітно, але коли починаю кривлятися, то наче нормально, про операцію на оці я мріяла 7 років і мені її зробили безкоштовно.



– Ніхто не народжується злочинцями, наркоманами, алкоголіками. Життя деформує особистість. Всередині кожної людини є багато хорошого. Іноді воно просто добре заховано під життєвими обставинами, – додає Катерина.

«Я — лікарняний клоун. Переконаю дітей, що крапельниця — це джерело суперсили»

Опубліковано на: <https://hromadske.ua/posts/ya-likarnyanij-kloun-perekonuyu-ditej-sho-krapelnicya-ce-dzherelo-supersili>



Коли колишній вчитель історії Тарас Обоїста та його учень Артем Алексеєв вперше прийшли у лікарню в костюмах клоунів, медики не пустили їх до дітей. Щоб знайти потрібні слова і переконати лікарів у тому, що це потрібно батькам та дітям, які довго лежать у лікарняних ліжках, вони почали із дитячих будинків. Там спілкувалися з лікарями, шукали підхід до дітей.

Минуло сім років — і тепер вони не тільки працюють у різних відділеннях лікарень по усій Україні, а й навчають інших людей працювати з дітьми у лікарнях.

Зустріч

Вранці у гардеробі Охматдиту звичайні офісні працівники, менеджери та студенти перетворюються на клоунів: Пончика, Боба, Тьому, Світлячка...

Вдягають великі вуха, капелюхи, шаровари, кольорові сукні, гетри. На столі розкладені поролонові носики, мильні бульбашки, повітряні кульки, іграшки, медичні маски та дезінфектор — тут суворо стежать, аби клоуни залишилися здоровими, коли повернуться з лікарні додому.

Вони чепуряться, беруть торбинки з іграшками і вирушають у хірургічне відділення.

— У лікарняному світі атмосфера серйозна, всі рятують життя, уколи, голки, і у всій цій метушні губляться діти, вони дорослішають не по роках. Дорослі також стають серйозними. І тут приходить клоун, який дає можливість подивитись на речі під іншим кутом, — розповідає **Тарас Обоїста** — клоун Тяпа та співзасновник лікарняної клоунади в Україні.

— В палату заходити до двоє, якщо діти маленькі, то опускайтеся до їх рівня, щоб їм не було страшно. І не забудьте спочатку питати, чи можна заходити, — нагадує правила новачкам клоун.

— Стук-стук, до вас можна? — запитує дітей та батьків клоун, застромивши голову в прочинені двері палати.

— Та-ак! — вигукує дівчинка, усміхаючись.

Кілька клоунів тихенько проникають у палату. Одна з них сідає навпроти ліжка дівчинки і малює на її обличчі веселі брівки-хатинки та котячі вуса.

— Будеш сьогодні котиком. Хочеш кульку? Не просту, а з сердечками?

— Так-так!



Інша клоунеса присідає біля батьків і вмовляє їх також розмалюватися котиками.

Хтось пускає бульбашки, інші малюють на великій круглій кульці сердечка і вручають дівчинці. Палату наповнюють кольори.

Клоуни намагаються відволікти дитину, показати їй, що звичайні уколи можуть бути цікавими: за якийсь час дитина знає, що це може бути не крапельниця, а джерело суперсили, зарядка чи wi-fi роутер.

— Наступного разу, коли дитині знову ставлять крапельницю, вона думає, що це джерело суперсили, а не ліки, які постійно треба вживати, — пояснює Тарас Обоїста.





Тренінг. За кілька днів до лікарні

Жінки та чоловіки сміються, іноді аж заходяться, качаються по підлозі і корчать гримаси у приміщенні громадської організації «Крила надії».

— Зараз усі діляться на пари і визначаються, хто буде машиною, а хто водієм, — каже Тарас, тренер із лікарняної клоунади.

Усі стають по двоє одне за одним. Задній кладе руку на спину попереднього.

— Керуйте своїм автомобілем, не вривайтеся в інші автівки, — пояснює **Артем Алексєєв**, другий тренер.

Здіймається регіт. Коли «стається аварія», водії тиснуть на голови своїм «автівкам», а ті гучно «бібікають».

Це одна з вправ на тренінгу для лікарняних клоунів. Так-так, стати ним не можна одразу у відділенні. Спершу треба пройти курс лікарняної клоунади, вивчити правила поведження та гри у лікарнях та з пацієнтами-дітьми.

Далі учасники імітують: стареньких, пару страусів, туристів у Франції...

Тренери Тарас та Артем кажуть, що така вправа допомагає сформувати пари для походу в лікарню та визначити, який образ більше підійде кожному з клоунів:

«Клоунам-початківцям ми не радимо виходити, якщо один із партнерів відмовився чи не може. Професійним легше, бо в нас вагон досвіду. Після кожного виходу ти сидиш, аналізуєш, думаєш, де накосячив, що краще виходить, що дітям заходить, чи міг щось змінити. Немає того, хто тобі натикає, якщо ти десь накосячив», — каже Артем.

Головне завдання тренінгів для лікарняних клоунів — не лише навчити поводженню з дітьми у лікарнях, а й пояснити, що не можна йти до важкохворих дітей не в гуморі або ж переносити на них свої проблеми.

«Головне завдання лікарняного клоуна — принести посмішку. Не намальовану на обличчі, а ту, що всередині. Лікарняний клоун змінює атмосферу, дає інший погляд на життя, — каже Тарас. — Лікарня — це певний світ, у нас не дуже позитивний, і ми намагаємось звідси принести їм нормальне дитинство».

Після кількох годин веселих практичних занять учасники тренінгу збираються в колі для рефлексій.



— В мене є акторський досвід, тож я думала, що буду розв’язна і відкрита, але я зрозуміла, що є ще над чим працювати, з’являються рамки, які сковують, — ділиться з іншими учасниця тренінгу.

— Спочатку здається, що ти не зможеш, в тебе немає фантазії, але потім ця фантазія звідкись з'являється і ти включаєшся, — каже інша учасниця.

Наступного дня приходять не всі. На третю зустріч — ще менше. До лікарню дійдуть одиниці.

«Клоун — це той, хто може дозволити собі зробити те, що для інших неприйнятно. Наприклад, пукнути або голосно висякуватися — це сором, ганьба! Кожен собі тихенько в хустинку посякався і все. Насправді ж це ниточки, які люди самі собі придумують, і клоун ці ниточки відтворює. Люди не помічають, але пуки, казавки — це смішно, вони завжди заходять, це нормально. В нас є прийом, якщо треба терміново втекти — "пукальні уколи". "Ой-ой" — і втікаєш з палати, або "Ой-ой, Тьома зараз впісяється" — і ми вибігаємо з відділення», — каже тренер Тарас.

Перед візитом до лікарні тренери нагадують кодекс лікарняних клоунів, ще один етап підготовки перед лікарнею:

Не жаліти дітей.

Нічого не обіцяти дітям.

Не говорити про їхні хвороби.

Зберігати медичну таємницю, почуту від батьків та лікарів.

Головне — не зашкодити.

Зобов'язання ходити у лікарні регулярно немає. Ніхто нікого не змушує, розповідає Тарас. Людина повинна морально і емоційно бути до цього готовою:

«Лікарняний клоун — не просто масовик-затійник, це людина зі специфічними знаннями. Він не може виходити на чергування, лише щоб заповнити журнал і організувати дозвілля. Він включається емоційно, тож для нього 6-7 годин на тиждень — це вже "стеля"».

Кожен клоун, який приходить у лікарню, несе відповідальність за всю групу. Якщо помилиться хтось один, то наступного разу у відділення не пустять усіх.



Емоційна гігієна

Існує кілька залізних правил, яких повинні дотримуватися всі клоуни. По-перше, вони повинні бути здоровими на момент відвідування дітей і мати усі необхідні щеплення.

Друге правило: слово медперсоналу — закон. Бо саме вони лікують дітей, саме вони повністю відповідальні за їхнє лікування. Якщо медсестри, лікарі чи інші працівники лікарні кажуть, що треба піти — без зайвих запитань треба вийти з відділення. Перед цим спокійно попрощавшись з дітьми.

Та третє, найголовніше правило лікарняних клоунів — не йти в лікарню, якщо морально недобре.

«Буває, що вже перевдягнувся, а потім з каптьорки виходиш — і щось не те сьогодні, є якісь внутрішні переживання. Сіли в одній кімнаті, поприбирали, обговорили плани на майбутнє. Краще не ламати себе через силу, бо ви

можете нашкодити собі, а себе ви маєте берегти в першу чергу. Ми завжди говоримо, що головне завжди — людина. Бо без вас не буде нічого більшого. До того ж, ви можете в такому стані зашкодити дітям, їхнім батькам або медперсоналу», — готує Артем тих, хто наважився прийти до лікарні.

Тарас та Артем працюють у парі вже сім років, за цей час зрозуміли, що перед та після виходів треба завжди відпочивати морально. Бо саме лікарняні клоуни — це ті, хто імпровізує та повністю віддає себе емоційно.

«Дуже важливо, особливо після виходів, — відпочити, відвести дух. Після того, як ви попрацювали в лікарні, віддали усього себе — ви емоційний нуль, порожнеча всередині, ви виснажені. У цей момент, якщо не з'явиться ресурс, ви стаєте дуже вразливим. Іти в такому стані на роботу або туди, де на вас можуть емоційно впливати — може стати емоційною травмою. Це важливо, це банальна емоційна гігієна», — каже Тарас клоунам.

Важливу роль відіграє також вік клоуна. Людей до 24 років намагаються не залучати до такої діяльності — адже вони ще формуються психологічно.

«Коли йшли з життя діти, до яких я дуже сильно прив'язувався, мені хотілося піти з клоунади. Мені було 23, а хлопцеві, до якого ми ходили тоді, було 17 і в нього був останній блок хімії. Ми з ним тісно спілкувалися, я майже 40 хвилин щоразу був у його палаті. Він розказував, що буде робити, коли одужає, як буде до дівчат ходити. І через декілька днів його не стало. Морально це важко. В кожного з нас є діти, до яких дуже сильно прикипаємо, і тому найважче ходити в онковідділення, тому що діти час від часу йдуть», — ділиться Артем.

Але інший випадок переконав чоловіка залишитися волонтером із червоним носом.

До благодійного фонду «Крила надії», з якою співпрацюють рівненські лікарняні клоуни, прийшла мама. За два тижні до того, як пішов її син, його відпустили додому — пожити спокійно. Увесь цей час дитина радісно

розповідала всім у селі, як до неї в лікарню приходили справжні клоуни. До кінця його днів клоуни були одним з найяскравіших спогадів у житті.



Вчитель історії Тарас Обоїста з Рівного та його колишній учень Артем Алексєєв почали займатися лікарняною клоунадою в Україні у 2012-му.

Якось Тарас натрапив на текст про російських лікарняних клоунів і шукав, чи є такі в Україні. Коли з'ясувалося, що всі, хто намагався запустити діяльність таких волонтерів-клоунів, зрештою вигорали, вирішив спробувати зробити все по-іншому.

«Після тренінгу в Росії у 2012 ми з Артемом перші місяці виходили клоунами в дитячі будинки. Потроху спілкувалися з медперсоналом, головними лікарями, щоб нам дозволили. Коли у лікарнях уперше про нас чули, то відмовлялися співпрацювати, але тепер, коли вони бачать, що ми професійно працюємо, то вже самі лікарі нам підігрують, з нами граються, вони включаються.

Медсестри, буває, чекають лікарняних клоунів, щоб разом із ними піти робити уколи, бо діти сміються і не помічають, що їх колять».

Після навчання у професійних лікарняних клоунів Тарас привіз базу, згідно з якою налагодив правильну роботу з важкохворими дітьми. Клоуни більше не працювали в холі, як це зазвичай роблять естрадні клоуни чи аніматори, а почали заходити в палати. Уже незабаром Тарас з Артемом набрали команду, яка навчала клоунів з інших міст.



«В кожній палаті свій світ. Ти вклинюєшся, намагаєшся творити в ньому і змінити той світ тут і зараз. Так набагато легше працювати, бо ігри, фокуси на 3-4 виходи дітям стають нецікавими. А тут ти і сам щоразу не знаєш, що будеш робити. У тебе є реквізит, яким ти інколи зовсім не користуєшся, інколи навіть нічого не говориш. Як метод імпровізації, ти просто мовчки ходиш і жестами щось показуєш. Це працює», — каже Артем.

Зараз лікарняні клоуни працюють в Рівному, Львові, Києві, Харкові, Запоріжжі, Дніпрі та Вінниці.

Першим «спонсором» рівненських клоунів став секонд-хенд. Там вони купували костюми. Пізніше почали самі шити та розмальовувати білі халати.



Наразі команда лікарняних клоунів з різних міст шукає фінансової підтримки від організацій у їхніх містах. Харківським та дніпровським клоунам вдалося заручитися фінансовою підтримкою та винагороджувати своїх волонтерів невеличкою зарплатнею.

«Хочеться, щоб ми входили в медичний штат, але для цього треба прописати в законі нові норми. Зараз ми разом з іншими клоунами проговорюємо наші кроки, щоб створити асоціацію лікарняних клоунів України.»

«Хочемо випрацювати спільні стандарти для усіх міст, в яких працюють клоуни, та в подальшому вивести це на рівень професії, щоб можна було заробляти гроші», — каже Тарас.